

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

1 Eylül 1957 — 60 Kuruş — Cilt VII

Sayı: 83

Tel : 27531 — Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

FIKİR PARTİSİ İMKÂN LARI	1	Öktem); Forum Limonlukta mı? (H. Mirci); Köy Kalkınması (N. Atala); Yine Köy Dâvası (Z. Özturanlı); Sendikalarımızın Gelişmesi Sebepleri (B. Altay)	13-15
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :		NE DİYORLAR :	
Dağ Başını Duman Almış; Bursa Hâdisesi; Dış Ticaret ve Fuarın Açılış Nutku; Milyonlar Şelâlesi; Mısır ile Münasebetlerimizde Zikzaklı Safhalar; Franklin Devalüasyonu	3-7	Fikirsiz Kuvvet Milovan DJILAS	16
Demokratik Devrim Üstüne Düşünceler Ömer SAKIP	7	Çin Komünizmi Yeni Bir Safhaya Girdi	Gut WINT 17
İNCELEMELER :		Hindistan ve Pakistan	18
Yeni Osmanlılar ... Şerif MARDİN	9	KÜLTÜR ve SANAT :	
İlmî Metodun Tabiatı ve Menşei Bertrand RUSSELL	10	Bunaltı Gerçeği	Demir ÖZLÜ 19
Yatırımların Seyri Aydın YALÇIN	12	Öte (Şiir)	Cevat ÇAPAN 20
OKURLARIN FORUMU :		Politikadan Korkmak, Kaçmak Samim KOCAGÖZ	20
Rasyonel Tahlil ve Propaganda (A. Germen); C.H.P. ye Tavizler (H.		Gelişme Dışta Hüseyin CÖNTÜRK	21
		Ataç	Erdal ÖZ 22

Fikir Partisi İmkânları

Bugün Türkiye'de rejim meselesinin henüz halledilmemiş bir dâva olarak ortada bulunuşu, memleketimizde başka yerlerden çok farklı bir siyasî parti düzeni ve anlayışı meydana getirmiştir. Bugün bilhassa işbirliği fikri tahakkuk ettikten sonra, partiler arasındaki ayırımı «demokrasiye taraftar olanlar ve olmayanlar» diye yapmak mümkündür. Demokrasiye taraftar partiler, bugün rejim meseleleri diye adlandırılan muhtelif anayasâ müesseselerini kurma hedeflerini müştereken benimsemiş

olan muhalefet partilerinden teşekkül etmektedir. Öte tarafta artık gizli veya açık bir şekilde totaliter bir düzene doğru yürümeye azmetmiş görünen iktidar partisi bulunmaktadır.

Bugün seçmen kütesini bir hedef için birleştirmek ve sevk etmek mevkinde bulunan siyasî partilerin, rejim meseleleri müstesna, diğer noktalar üzerinde fazla durmadıklarını görmekteyiz. Bunu normal karşılamak icabeder. Çünkü siyasî partiler, bugün kendilerine şahsiyet ve ferdî hüviyet ve

recek bir mânevî muhitin hazırlanması ile meşguldürler. Bugün yapılan şey oyun kaidelerinin tesbitidir. Oyun kaideleri konup, bunlara müştereken riayet tertibatı alındıktan sonra, partiler ayrı hüviyete hakikaten sahip bulunup bulunmadıklarını araştırmaya koyulacaklardır. —

Maamafih oyun kaidelerinin tesbiti ve bunlara riayetin gözetlenmesi safhasında da, partilerin kuruluş ve işleyiş tarzlarının, onlara ayrı bir parti hüviyeti veren (vuzuhsuz da olsa) mânevî

inanç ve hedeflerin büyük ehemmiyeti vardır. Fakat çok partili hayat adını verdiğimiz demokratik vetire içinde birbiriyle rekabet ederken, farklı hedef ve ideallerin partilere asıl şahsiyetlerini vereceğine şüphe yoktur. Bu sebeple hem yakın, hem de uzun vâdeli bir mesele olarak, partilere mânevî şahsiyetlerini veren unsurlar üzerinde durmak lâzımdır.

Fikrî cepheden düşündüğümüz takdirde, İkinci Dünya Harbi sonunda siyasî partiler bakımından durum şöyle ifade edilebilirdi: Bir tarafta uzunca bir müddet memleketi tek başına idare etmiş, içtimâî bünyemizde ve zihniyetimizde derin izler bırakan inkılâpları tahakkuk ettirmiş bir siyasî topluluk vardı. Öte tarafta ise, artık Anayasaya geçmek suretiyle millî tartışmanın dışında bırakılan inkılâpların ötesinde bâzı yeni şeyler vadeden bir topluluk görünüyordu. Bu topluluk memleketin daha çok hürriyete, daha sür'atli bir refaha kavuşması hususunda halkta ciddi ümitler uyandıran bir hareket olarak karşılanmıştı. Seçmen kütlesi, yeni ümitler uyandıran bu siyasî cereyana temayül etmiş ve eskilere yeni bir hamle için kendilerini toparlamak, memlekete yeni bir şeyler bulup getirmek üzere düşünme fırsatı vermişti.

D.P. hareketinin hem hürriyet hem se iktisadî refah bahsinde tam bir başasızlığa uğramasındaki sebepler üzerinde zaman zaman durduk. Bunların başında şu noktaları unutmamak icabeder: Bugün daha iyi gördüğümüz gibi, Demokrat Parti iktidara ciddi bir hazırlık safhasından geçmeden geldi. Gerek harbden evvel gerekse bilhassa harb içinde memlekette hüküm süren totaliter düzen ve hürriyetsizlik havası, bir demokraside yedek hükümet olarak yetişen ve gelişen muhalefetin fikrî hazırlığına imkân vermedi. Hattâ okadar imkân vermedi ki, memleket kendine yeni fikirlerin temsilcisi olarak, totaliter düzen içinde yetişmiş kimseleri seçmekten başka çare görmedi. Bu kimseler yeni hedef ve ihtiyaçların parolası olan fikirleri ve sözleri birer eğreti yafta olarak bir müddet için ustaca kullandılar. Halk ancak hür tenkid ve serbest muhalefet muhiti içinde yetişebilen liderlerden, fikrî önderlerden, cemiyetin mânevî senbollerini olan şahsiyetlerden ve devlet adamlarından

mahrum bırakılmıştı. İşte bu tarzda kurulmuş olan bir partinin halk kütlelerini bir arada tutan mânevî tesanüt çimentosu, çok geçmeden eridi ve dağıldı.

Demokrat Partinin bugün ancak devlet otoritesine dayanan, tehdit ve menfaatle bir arada tutulmaya çalışılan, aslında mânevî harcı yok olmuş bir bina manzarası arzedişini başka türlü izaha imkân yoktur. Bu hâdise yakın Türk siyasî tarihinin en ibret verici derslerinden birini teşkil etmektedir. Bugün yedek hükümet olarak hazırlanmakta olan muhalefet partilerinin bundan gereken dersi almaya çalışmaları lâzımdır.

C.H.P., siyasî rekabetin hüküm sürmediği bir devrede yerleşmiş olan usûl ve geleneklerini, personel kadrosunu, mensuplarını bir arada tutacak mânevî hedefleri dikkatli bir şekilde gözden geçirmek zorundadır. C.H.P. eskiden olduğu gibi, artık devlet otoritesinin tesiriyle katılınan, devlet desteği ile faaliyet gösteren, şefin ve üst kademelelerin icazetiyle muayyen makamlara ge-

linen bir içtimâî topluluk olamaz. Demokratik bir düzende, siyasî partiler arasında rekabet şartlarının hâkim olduğu bir içtimâî muhitte, gönüllü bir topluluk olan siyasî partilerin yepyeni bir bünyeye sahip olacakları aşikârdır. Bu bünye içinde muhtelif fertlerin temsil ettikleri fikirler etrafında kümeleşme meydana gelecektir. Bir siyasî parti içinde liderler, uzun zamandanberi kütleye mal olmuş, niyetleri, fikirleri ve mânevî şahsiyetleriyle o topluluğu ayakta tutan direkler olarak rol oynarlar.

Bir siyasî partinin hakikaten canlı ve istikrarlı bir topluluk olarak meydana çıkması, bu partiye mânevî muhteva veren fikirlerin, temayüllerin senbolü ve temsilcisi şahsiyetlerin ortaya atılmasıyla mümkün olur. Bir siyasî partiyi fikri faaliyette bulunan diğer müesseselerden ayıran en mühim hususiyet, burada kütleye maledilebilecek derecede olgun ve yaygın bâzı fikirlerin parti liderleri tarafından temsil edilmesindedir. Kütle hareketi yaratmaya müsait hale gelen fikirler, liderler tarafından benimsenip, kütlenin mânevî harcı

Apartman daireleri
Zengin para ikramiyeleri

Yünlü - pamuklu
Satışlarımızda

10 TENZİLÂT

MEVDUAT SAHİPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAGLAYAN BANKA

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

haline getirildikten sonra, o memlekette hem partinin, hem de bu parti veya partiler kanalıyla siyasî hayatın istikrarı garanti altına alınmış olur.

Bir partiye mânevî muhteva veren ve o partiyi, şahıs ve zümre partisi olmaktan çıkararak bir fikir partisi hâline getiren unsurları derece derece sıralamak mümkündür. Bunların içinde Batı âleminde en yaygın, muhafazakârlık ve radikalizm gibi, cemiyet hayatının devamında iki ayrı vaziyet alış gelir. Kırılıcı - cumhuriyetçi, sosyalist - kapitalist, muhafazakâr - işçi, cumhuriyetçi - demokrat, katolik - radikal partiler arasındaki farkları meydana getiren unsurlar, bu iki farklı vaziyet alışa dayanmaktadır.

Belki batı âleminde uzun zamandan beri muhtevası kararlaşmış, bir doktrin haline gelmiş fikirler etrafında Türkiye'

de de partilerin kurulabileceği iddia edilemez. Belki daha uzunca bir müddet Türkiye'de cemiyeti ikiye veya daha fazlaya bölecek fikirler veya zihni temayüller, batı memleketlerinkinden çok farklı olacaktır. Fakat partilerin mânevî muhtevaya sahip fikir partileri olarak taazzuv edebilmeleri için, hiç olmazsa yeni bulunan fikir ve tasavvurlar etrafında bir bölünmeye müncer olacak tarzda organize edilmeleri gerekir. Bu takdirde siyasî partiler, mânevî muhtevaları amprik bir temele dayanan topluluklar haline gelirler; uzun vâ deler içinde bir doktrin sadık sahibi olarak görünmezler, dâvalar bakımından uzun bir tarihî devre içinde karşı partilerle yer değiştirdikleri vâkidir. Fakat kısa ve orta vadeler içinde, geniş kütelleri muayyen mihraklar etrafında toplayan birer hareket olarak içinde bu

lundukları cemiyetin siyasî hayatına bir istikrar unsuru olarak katılırlar.

Fakat netice itibariyle şunu söyleyebiliriz ki, artık demokrasinin oyun kaidelerine göre faaliyet devresi başlarken, partilerin şekilsizlikten kurtulmalarında büyük fayda vardır. Bu şekilsizliğin zararlarını siyasî ve içtimâî istikrarsızlık şeklinde görmüş bulunuyoruz. Bu noktada aydınlara büyük sorumluluk düşmektedir. Aydınlar yalnız yeni fikirlerin bulunmasıyla değil, aynı zamanda bu fikirlerin kütleye yayılması, birer iş ve hareket senbolü haline getirilmesi faaliyetine de katılmalıdırlar. Aydınların önderliğinden mahrum bir siyasî hayatta fikir partilerinin doğması mümkün olamaz. Bu olmayınca da siyasî hayat her gün esen rüzgârın istikametine göre şekil alan kum tepeleri gibi istikrarsız hale girer.

Onbeş Günün Notları

Dağ Başını Duman Almış..

Cumhuriyet Halk Partisi, Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi liderleri, efkârı umumiyemizin artık sabırsızlıkla takibetmeye başladığı seçim işbirliği müzakerelerinin ilk ve ana safhasını başarıyla sona erdirdiler.

Bu müzakerelerin muvaffakiyetsizliğe uğraması, bugünkü iktidarı uzaklaştırmak istiyen milletimizin büyük ekseriyetini tam bir hayal kırıklığına sevkedecek ve seçimler bir nemelâzımcılık zihniyeti içinde cereyan ederek, neticede bugünkü anti-demokratik gidişin taraftarları, kendilerini Millet tarafından plebisite (reyiâm) edilmiş saymak gibi bir yanlış propagandayı yapmak fırsatını bulmuş olacaklardır.

Bundan evvel de müteaddit defalar belirttiğimiz gibi, işbirliği, hem Muhalefet Cephesine, türlü iv'acaclar arasında seçimi kazanmak için, büyük kütellerin tereddütsüzce rey vermesini sağlayacak; hem de seçimin tarafsızlığının bellibaşlı garantilerinden biri olacaktır.

Muhalefet Partilerinin mutabakata varmış oldukları haberi, işte bu sebep-

ten dolayı, bugünkü iktidarı seçim yoluyla devirmek için zarurî olan ümit ve şevk havasının yaratılmasında ilk adımı teşkil etmiştir.

Müzakerelerden sızan haberler, Cumh. Halk Partisinin, gerek müzakerelerin selâmetle neticelenmesinin gerek seçmen kütlesine tam bir emniyet telkin etmenin gerektirdiği hususları, hakikî vatanseverlik ve Devlet adamlığının icablarına tamamen uygun düşen çok olgun bir şekilde takdir ettiğini ve milletvekilliği namzetliklerinin yarısını veya yarısından fazlasını istemek hususunda en ufak bir ısrarda bulunmadığını göstermiştir. Bu olay, C. H. P. ye karşı daima ileri sürülmüş olan Tek Parti zihniyeti taşımak ithamını ortadan kaldırmak suretiyle partilerarası normal fikir mücadelelerinin ana şartlarından birini gerçekleştirmek bakımından, gerek C.H.P., gerek memleket hesabına çok hayırlı bir gelişme olmuştur.

Anlaşıldığına göre, Hürriyet Partisinin tezinin esasları, diğer iki parti tarafından şayanı kabul görülmüştür. Fil-

hakika, hiçbir partiye meb'us namzetliklerinin mutlak çoğunluğu verilmesi ve C.M.P. ile Hür. P. arasında tam bir müsavata riayet edilirken C.H.P. ye de hakkı olan fazlalığı tanımak; mahdut müddetli bir Kurucu Meclis fikrini kabul etmek; ve nihayet müstakillere de münasip bir kontenjan tanımak, bu partinin savunduğu fikirlerin esasını teşkil ediyordu. C. M. P. nin de bu fikirlere tamamen iştirâk etmiş olmasını memnuniyetle kaydediyoruz.

Kurucu Meclis bahsinde, her şeyin bu Meclisin tek işgal sahasının Anayasa yapmak olmadığı ve ezcümle iktisadî istikrarı iade bahsinde de salâhiyetleri olacağı hususlarını kabul etmiş olacaklarını ve fesih tarihinin de bu husus nazarı itibare alınarak tesbit edilmiş olacağını sanıyoruz. Kancaatimizce, Kıbrıs dâvasının hâllini de bir üçlü koalisyonun deruhte etmesinin ilerde kısır ve demagojik münakaşaları önlemek bakımından büyük faydası olacaktır.

Bundan böyle, işbirliği müzakerelerinin tatbikat safhasına girilecektir. Tatbikatın, iktidarın, Meclis toplanınca alacağı söylenen tedbirler bir kere öğrenildikten sonra tesbit edilebileceği aşîkârdır. İktidar, bugün mevcut imkânları ortadan kaldırırsa bile, her üç parti tam bir mukadderat birliği dairesinde birleştikten sonra, tatbikî meselelerde çıkacak ihtilâfların tâlî olarak telâkki edilebileceği ve ekalliyette kalan partinin ekseriyettekilere uyacağı tabii sa-

yımalıdır. Tâli tatbikat dâvalarında, işbirliği cephesini, şu veya bu mülâhaza ile bozmaya kalkışacak parti, bu hareketinin, millet nazarında ilel'ebet yok olmaktan başka bir müeyyidesi olmayacağını iyice düşünmek mecburiyetindedir.

Biz, her üç muhalefet Partisinin de bu noktayı tamamen müdrük olduklarından emin bulunuyoruz.

Demokrat Partiye gelince; bu Partinin önüne, bugün, son bir silkinme ve kendisine hâkim olan zihniyeti uzaklaştırma imkânı çıkmış bulunmaktadır. Demokrat Parti Grubunun çoğunluğu bu yolu mu, yoksa yeni anti - demokratik ve Anayasaya aykırı tedbirler alma yolunu mu tercih edecektir? Bunu bugünlerde anlayacağız.

Ancak, anti-demokratik tedbirleri arttırmak yolunun taraftarı olanlar şunu gayet iyi bilmelidirler ki Muhalefet partilerini kapatmak; gizli oy ve açık tasnif sistemini gizli tasnif ve açık oy sistemine çevirmek gibi tek parti hâkimiyetini tam mânâsıyla yeniden tesis eden tedbirlere başvurmadıkça, işbirliğini önlemelerine imkân yoktur.

Tek Parti devrini tekrar tesis etmek ise, bu millet tarafından aslâ kabul edilmeyecektir.

Bursa Hâdisesi

Bursa hâdisesi, irtica mevzuunda uyanık bulunmamızın bugün bile bir zaruret olduğunu gösterdi. Bunda hepimiz mutabıkız. Meselâ ancak bundan sonra, çözülmesi zor bir düğüm halini alıyor, zira Bursa hâdisesinin tekrarını önlemek veya ona benzer gelişmelere önceden set çekmek için ne yapılması lâzımgeldiği noktasında fikirlerde aynı mutabakat mevcut değildir. Bizce, bu yolda verilecek cevabın ilk merhalesi hâdisenin hakikî mahiyetini anlamaya çalışmaktan ibarettir.

Şimdiki halde, elimizdeki malûmatın kılığna rağmen, iki esaslı unsur ortaya çıkarmak mümkündür. Bir kere hadise bir tarikatın mensupları tarafından, tarikat mensupları olmaları sebebiyle yaratılmıştır. Demek ki kanunî yasağa rağmen, Türkiye'de tarikatlar, etraflarında insan toplama, onları avlama kudretini haiz teşekküllerdir. Saniiyen tarikatın son zamanlarda kurul-

muş olması, ve genç adamlardan teşekkül etmiş olması, tarikat kurma faaliyetinin hâlen, ve yeni nesil diye isimlendirdiğimiz insanlar arasında müsait bir zemin bulunduğunu göstermektedir. Tarikatlere memleketimizde olan rağbeti bilmiyor değiliz. Anadolu'da tarikatlar, onları kaldıran kanunla beraber ortadan kalkmamışlardır. Makalın eserlerinde bu hakikatin bir yönünü görmek mümkündür. Bunun yanında idarecilerimizin çoğu da, şeyh ve tarikat mefhumlarının Anadolu cemiyet hayatını düzenleyen unsurlar arasında mühim bir yer işgal ettiklerini, hususî mahiyette sohbetlerde itiraf etmekten çekinmezler. Fakat, her şeye rağmen, 1957 senesi Türkiye'sinde harıl harıl tarikat kurmaya uğraşan insanlar tablosunun kendisine has hayret uyandırıcı ve tüyler ürpertici bir tarafı olduğu muhakkaktır. Bunun sebeplerini araştırmaya gelince, umumiyetle tarikatlere bağlılığın yüzde doksanının cehaletten ileri geldiğini ileri süren tez doğrudur. Ancak bu tez kabul edildiği takdirde «cehaletten» nelerin anlaşıldığını biraz daha etraflıca açıklamak zarureti vardır. Hakikaten, en iptidai şartlar altında yaşayan insanlar için tarikatlar bir nevi şahsiyetlerini geliştirme ve kendilerini gösterme imkânını temin eder. Tarikata dahil olan fert, dinî hislerinin tatmininden ziyade bir teşekküle mensup olmaktan elde edilen mânevî avantajları aramaktadır. Tarikate girmekle «mühim bir işin yapılmasına yardım ediyorum» veya «mühim bir teşekkülün parçasıyım» hissi tatmin edilir. Bu ihtiyaç normal, insanî bir ihtiyaç olduğu için, muvazeneli ismini verdiğimiz cemiyetler bu gibi duyguların tatmini için birçok yollar çizmiş, usulervazetmişlerdir. Bizde ise tarikatleri kaldıran rejim malesef, tarikatlerin ifa ettikleri vazifeyi dolduran teşekküller ortaya çıkaramamıştır. Bir taraftan, Türkiye'nin hemen hemen her tarafında dinin yerine huralelerin geçmiş olması Batıda bu vazifeyi de ifa eden dinî teşekküllerin kurulmasını imkân haricine çıkarmıştır. Diğer taraftan batıda gene aynı «şahsiyeti bağlama» vazifesini gören meslekî teşekküller bizde mevcut değildir. Cemiyetimizin sathî mânâdaki batılılaşması hakikî mânâda bir batılılaşmaya inkılâb ettikçe bu boşluğun nisbeten dolmasını bekleyebiliriz, fakat mesele nin de otomatik olarak haledileceğini düşünmek yanlış olur. İlerinin Türkiye'sinde Bursa hâdisesini çıkaran tipteki

insanların asgarî bir hâdde indirilmesi için şimdiden çareler aramak elzemdir.

Bunlardan birincisi ve en mühimmi ilkokul dâvasının haledilmesidir. Üniversitelerimizin artırılması için sarfedilen gayretlerin, ilkokul eğitiminin ideal veya hattâ normal bir şekilde inkişafını sağlamaya aktarılması, akla gelen en basit çarelerden biridir. Buna muvazi olarak ve din derslerinin kaldırılması veya bırakılması münakaşası bir yana, ilk mekteplere bir «vatandaşlık ve inkılâplar» dersinin konması zarureti vardır. İnkna etme, inkılâp zihniyetiyle yetiştirme ve yoğurma amacını güdecek olan bu dersler pek tabii ki Cumhuriyetin ilk yıllarında tatbik edilen basit propagandadan daha üstün ve inandırıcı vasıfları haiz olmalıydılar. Yoğurucu bir inkılâplar propagandasına yarının Türkiye'sinde «Köksüzleri» azaltıcı müsmir bir tedbir olacağından şüphe etmek mümkün müdür? Diğer taraftan meslekî teşekküllerin ve sendikal idealin bozgunculuk unsurları olarak kabul edilmemeleri ve aksine şahsiyeti geliştirici taraflarının anlaşılması gene aynı dâvanın hallinde müsbet bir adım teşkil edecektir.

Dış Ticaret ve Fuarın Açılış Nutku

İzmir Fuarının açılış münasebetiyle Ticaret Vekili bir nutuk vererek memlekette kalkınma hareketinin çeşitli neticelerinden uzun uzadıya bahsetmiştir. Bundan maada hükümetin müstahsilin emeğini değerlendirmek hususundaki gayretlerine işaret etmiş, bu sene üzüm, incir ve pamuk gibi maddelerin asgarî alım fiyatlarının yükseltildiğini belirtmiş ve muhtelif Birliklerin bu hususta vazifelendirildiğini söylemiştir. Nihayet düğünkü dış ticaret rejiminin, prensipler ve tatbikat bakımından mükemmel işlediğini, çok taraflı ticaret esaslarına uygun olduğunu ve dolayısıyla bu rejimde -formalitelere hariç- her hangi bir değişiklik yapmaya lüzum olmadığını beyan etmiştir.

Kalkınmanın fevkalâde neticeleri hakkında resmî beyanlar birbirini takip etmektedir. Bu itibarla Ticaret Vekilinin İzmir'de kalkınma mevzuundaki konuşması hiçbir yenilik getirmemiştir. Bu nu

tukta ele alınan mevzular senelerden beri yapılan beyanların tekrarıdır.

Müstahsile ödenen fiyatlar meselesine gelince, artık umumileşen ve süratlenen enflasyon karşısında, fiyatları yükseltmenin bir zaruret teşkil ettiğine şüphe yoktur. Bu fiyat yükselmeleri sayesinde müstahsile hakikî bir satın alma gücü temin edileceğini sanmak hayaldir. Çünkü müstahsilin satın aldığı maddelerin fiyatları bu arada daha büyük nispette artmış bulunmaktadır. Saniiyen bu yüksek fiyatları ödemeye memur edilen Birliklerin bu husustaki masrafları ne şekilde finanse edilecektir? Vekilin nutkunda bu mesele tamamen meskût geçilmektedir. Çoğu ihraç malı olan bu maddeler ihraç edilirken dünya fiyatlarına ihraçları lâzımgeldiği için zararın nasıl kapatılacağı meşkûttur. Daha doğrusu, zararın yine Merkez Bankası kaynaklarından kapatılacağı ve bu suretle enflasyona yeni bir hız verileceği tahmin edilebilir. Diğer taraftan, pamuk gibi dahilî sanayide külliyetli miktarda ve çeşitli sahalarda kullanılan her maddenin fiyatını yükselmesi dahilî mâmullerin fiyatlarını yeniden yükseltecektir.

Dış ticaret rejiminin prensip ve tabikat bakımından mükemmel olduğu iddiasına gelince, bu iddia, dış ticaretimiz hakkında her taraftan yükselen şikâyet ve itirazlarla kabili telif değildir. Daha ziyadesi var: Şayet, iddia edildiği gibi, dış ticaret rejimi tatminkâr ise, hükûmet ne için 51,5 milyon liralık ithalât mevzuunda hususî bir muameleye tevessül etmek lüzumunu hissetmiştir? Şu halde Vekilin bu iddiası, bizzat hükûmetin kararlarıyla tenakuz halindedir.

Dış ticaretimizin bugün bir çıkmazda bulunduğunu inkâr etmek, her şeyin gülpembe olduğunu söylemek, hakikate sırtını çevirmekten ve hayallerle kendini avutmaktan başka bir şey değildir. Fakat, mesele, Ticaret Vekilinin dediği gibi, birkaç formalitenin değişmesiyle halledilemez. Dış ticaretin kurtarılması, enflasyonun membalarını kurutacak tedbirlerin cesaretle alınmasına bağlıdır.

Milyarlar Şelâlesi

Birbirini takibetmekte olan resmî beyanlardan, iktisadî hayatımızın şu veya bu kolunun şimdiye kadar «görülmemiş» bir seviyeye ulaştığını, ilerde bu inkişafın daha bile hayret verici bir tarzda devam edeceğini, bu gidişin çoğu zaman milyon veya milyarlar etrafında dolaşan rakamlarla ifade edilebileceğini durmadan öğreniyoruz. Bu istikamette son çalışmayı yapan Sanayi Vekili, 12 Temmuzdan beri beş vilâyette yapılmakta olan bir sanayi sayımının neticelerini İstanbul'da tertip edilen bir basın toplantısında vererek milyon veya milyarlar akışına yeni bir ilâvede bulunmuştur. Bu istatistik şelâlesi karşısında bırakılan vatandaş, günlük hayatın realiteleri önünde, rakamlardan bir mânâ çıkarmakta güçlük çekerse mazurdur.

Sanayie ait şümüllü sayımlar, kanuna nazaran on senede bir defa İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından yapılır. Son sayım 1950 senesinde yapılmıştı. Bundan maada aynı teşkilât 10 işçiden fazla işçi çalıştıran sınıf teşebbüslerin faaliyetine dair yıllık anketler yapmakta ve bunları aylık istatistik Bültenlerinde neşretmektedir. Diğer taraftan Ticaret ve Sanayi Odalarının da sınıf faaliyetleri takibettikleri anlaşılmaktadır. Bu şartlar altında, yepyeni bir sayım yapmak üzere 400 memur seferber edilerek, beş vilâyette alelacele ayrı bir sayım yapılmasının ve bilhassa bu sayımda 1949 ve 1957 yıllarının, mukayeseye esas olarak seçilmesinin mânâsı ne olabilir? 1949 yılının eski iktidar devrinin son yılı ve 1957 yılının da milletvekili seçiminin yapılacağı yıl olduğu düşünülürse, Sanayi Vekili tarafından neticeleri ilân edilen sanayi sayımının başlıca gayesinin iktidar propagandasını yapmak olduğu me-
dana çıkar.

Garp memleketlerinde, iktisadî faaliyetlere ait sayımlar, mümkün olduğu kadar objektif ve ilmi kıstaslara nazaran ve muayyen fasılalara göre yapılır. Maksat, hakikî istihsal temposunu takip etmek ve ezcümle sanayiinin bün-yeye tahavvüllerini meydana çıkarmaktır. Sayımın bâriz olarak seçim veya iktidar propagandası gayesiyle yapıldığı vâki değildir. Bu bakımdan Sanayi Vekilinin neticelerini son olarak ilân etti-

ği sayım hakikaten bir yenilik teşkil etmektedir.

İlân edilen rakamlara gelelim. Bir kere sayımın istinad ettiği sanayi mefhumunun kat'î bir tarifi verilmemiştir. Sanayi Vekili sadece bazı mesleklerin sanayi tarifi dışında tutulduğunu ilân etmekle iktifa etmiştir. Acaba kullanılan sanayi mefhumu sadece mal imalatıyla uğraşan müesseselere mi inhisar eder, yoksa tamir faaliyetleri ve hizmetler de buraya dahil midir? Sonra müesseselerin tasnifinde ne gibi bir kıstas kullanılmıştır? İşçi veya makine gücü mevzularında asgarî bir hudut tâyin edilmiş midir? Kendi tezgâhında çalışan tek bir mensucatçı sanayici olarak kabul edilmiş midir? Küçük el sanatları dahil midir, değil midir? Sanayi Vekilinin beyanlarında bu mevzularda dair herhangi bir açıklama yoktur. Bu şartlar altında verilen rakamların kıymetinden kaybedeceği ve meselâ İstatistik Umum Müdürlüğü'nün yayınlamış olduğu sayım ve anket neticeleriyle mukayesenin mümkün olamayacağı düşünülmemiş midir?

Rakamlar, bir milyon veya milyar selini andırır şekilde sıralanmaktadır. Böylece Sanayi mefhumuna dahil bulunan işyeri sayısı 1949 da 3474 iken, 1957 de 15,638 e yükseldiğini ve bu müesseselerdeki istihsal kapasitesinin de 835,331,698 liradan 7.250.763.604 liraya çıktığını öğreniyoruz. İstihsal kapasitesi gibi tarifi güç ve müphem olan, bu yüzden tahminî mahiyette kalmaya mahkûm olan bir sahada dahi ve milyarlar mevzu bahis olurken, hesapların tek liralara kadar indirilmiş olması cidden şayanı takdir ve şayanı hayret bir cihettir.

Diğer taraftan Sanayi Vekili, İstanbul'da hususî sanayi sektörünün neticelerini, bütün memleketteki hususî sanayie teşmil ederken ve böylece devlet sektörü hariç 1957 senesinde istihsal kıymetinin 14.800.000.000 lirayı bulduğunu hesaplarken, son yıllarda hususî sanayiimizin İstanbul'a nazaran, diğer bölgelerde daha büyük bir hızla geliştiğini kabul ediyor ve ayrıca İstatistik Um. Md.lüğü'nün dokümanlarına istinad ederek İstanbul'daki hususî sanayiinin bütün memleketteki hususî sektör sanayiinin dörtte birine tekabül ettiğini farzediyor.

Henüz bütün memlekete ait yeni bir sanayi sayımı yapılmadan önce Sanayi Vekilinin hususî sanayiinin, memleketin diğer bölgelerinde, İstanbul'a na-

zaran daha hızlı bir şekilde inkişaf etmiş olduğuna dair kanaatini nereden elde ettiğini bilmiyoruz. Ancak bildiğimiz bir şey varsa o da, 1950 de yapılan ve 80.000 den fazla müesseseyi ihtiva eden sanayi sayımının neticelerine bakacak olursak, ister imalât neticesinde yaratılan kıymetler, ister yıllık satışların kıymetleri kıstas olarak alınca İstanbul'a düşen hissenin %30 civarında olduğudur. Bu neticelerin devlet sektörünü de ihtiva ettiği, devlet endüstrisi merkezi sıkletinin İstanbul'da değil, diğer vilâyetlerde bulunduğu da nazarı itibara alınırca, hususî sanayiinin İstanbul'a düşen hissesinin %30 un da üzerinde bulunduğu sonucuna varmak icabeder. Bu mülâhazalar dolayısıyla, Sanayi Vekilinin 1957 hususî sektör istihsalı için vermiş olduğu 14.800.000.000 liralık rakamının hiç değilse kaydı ihtiyatla telâkki edilmesi lâzımgeleceği kanaatindeyiz.

Mısırla Münasebetlerimizde Zikzaklı Safhalar

Kıral Faruk'un tahttan indirilmesini müteakip Mısır'da evvelâ General Necip'in, sonra Albay Nasır'ın liderliği altında kurulan rejimle münasebetlerimizin türlü safhalardan geçmiş olduğu malumdur. Arap âleminin en kuvvetli devleti ve aynı zamanda lideri bulunan Mısırla, Arap âleminin haricinde Ortadoğunun en kuvvetli memleketi olan Türkiye arasındaki münasebetlerin mahiyeti bu bölgenin sulhü ve inkişafı bakımından çok mühimdir. Bu notta mezkûr münasebetlerin arzettiği safhaları kısaca gözden geçirdikten sonra bu mevzudaki tutumumuz hakkında bâzı düşünceleri ileri süreceğiz.

Mısır'daki yeni rejimin gayeleri meyanında, halka yaklaşma ve yeni bir sosyal nizam tesis etmek hususları mühim bir mevki işgal ediyor. Bu yönleriyle Mısır'daki hareketin Atatürk inkılabının büyük ölçüde tesiri altında kalmış olduğuna şüphe yoktur. Yeni rejiminin, ilk zamanlarında Türkiye'ye ve Atatürk'e karşı gösterdiği alâka ve yakınlığın sebeplerini anlamak kolaydır. Maalesef Hariciyemizin ve dış temsilcilerimizin bu dostluk cereyanından istifade edemedikleri ve dostluk tezahürlerine cevap veremedikleri de bir ha-

kikattir. Sefirimizin Mısır'dan çıkarılmasına sebebiyet veren üzücü hâdiseler hâlâ hatırdadır. Bu gibi nâhoş hâdiselere meydan vererek, Mısır'da lehimize olan cereyanları teşvik etmek şöyle dursun, bilâkis baltalamış ve aleyhimize çevirmiş olduk. Böylece iyi münasebetlerin birinci safhası nihayete ermiş oldu.

Bunu müteakip belki de Arap âleminin liderliğini almak gayesiyle hareket eden Albay Nâsır, henüz Arap âlemi iki ayrı bloka ayrılmadan önce, Türkiye ile yeniden iyi münasebetler kurmak arzusunu gösterdi: Fakat aradan çok zaman geçmeden, Türkiye'nin, Nasır'ın rakip addettiği Bağdat Paketi blokuna katılacağı anlaşılınca, münasebetler yeniden ciddî şekilde bozuldu. Albay Nasır Başvekil Menderes'in dâvetini reddettikten sonra, iki memleketin matbuat ve radyolarında, şiddetli ve nâhoş bir şekilde birbirlerini kötüleme kampanyaları başladı. Bu sırada Arap âleminde iki bloka ayrılma temayülleri kuvvetlenmiş ve henüz taraf tutmamış memleketleri kazanmak üzere rakip gayretlerini artırmış bulunmakta idi. Devlet adamlarımızın çok aşırı şekilde bu gayretlere iştirâk etmeleri, Bağdat Paketine yeni iltihaklar temin etmek neticesini sağlamadığı gibi, Mısır'da ve umumiyetle Arap âleminde menfi bir tesir uyandırmıştı.

Münasebetlerin çok fena olduğu devre birkaç yıl uzamış, bu esnada Süveyş kanalının millileştirilmesi hâdisesiyle İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a taarruzu vukubulmuştu.

Bundan takriben iki üç ay evvel Mısır - Türk münasebetlerinde yeni bir dönüm noktasına şahit olduk. Mısırlı futbolcuların Türkiye'yi ziyareti münasebetiyle, Başvekil Menderes ânî olarak Mısır'a karşı büyük bir dostluk gösterisinde bulundu. Herhalde buna mukabele olarak, Mısır Hükümeti Ticaret Vekilini Kahire'ye dâvet etti. Nihayet Mısır Ticaret Vekili son olarak Türk Hükümetinin davetlisi olarak Türkiye'ye geldi. Şimdi yeniden dostluktan, sevgiden, karşılıklı ticarî münasebetlerden bahsediliyor. Diğer bir deyişle Türkiye ile Mısır arasında üçüncü bir balayı başlamış bulunuyor. Fakat Yunan Başvekilinin şu sıralarda Kahire'yi ziyaret ettiği ve Albay Nasır'ın Kıbrıs meselesinde Yunan tezini tamamen desteklediğini açıkladığı düşünülecek olursa üçüncü balayının da diğerlerinin âkibetine uğramasından korkulur.

Kanaatimizce, Mısır'la münasebetlerimizde birkaç senedir görülen devamlı zikzaklar, bizi, dış politikamız ve dış münasebetlerdeki tutumumuz hakkında düşünmeye sevketmelidir. Ötedenberi Türkiye'nin Mısır ile dost halinde yaşamasını icabettiren çeşitli sebeplerin mevcut olduğu malumdur. Dünya görüşü birliği, an'ane ve tarih hususundaki müüşterek noktalar Türkiye'nin, yalnız Mısırla değil, bütün Arap memleketleriyle münasebetlerinin dostane olmasını emretmektedir. Türkiye bu memleketlere karşı daima iyi niyetle ve anlayışla hareket etmelidir. Mâzide her zaman bu şekilde hareket ettiğimizi iddia etmek güçtür. Nitekim sefirimizin geri çağrılmasına sebebiyet veren hâdiseler, bu mevzuda yanlış tutumumuzun bir neticesi olmuştur.

Saniyen Türkiye, Arap memleketleri arasında ayrılık yaratma ve nifak sokma teşebbüslerine kat'iyen iştirâk etmemelidir. Bizim dostluğumuz sadece şu veya bu Arap memleketlerine mahsus olmayıp, bilâtefrik Ortasarktan Atlantik sahillerine kadar uzanan sahada yaşayan bütün Arap devletlerine açık bulunmalıdır. Bağdat Paketi, Arap memleketleri arasında rakip blokların teessüsüne yardım edecek bir vasıta olarak telâkki etmek yanlıştır. Bağdat Paketinin maksadı tamamen başkadır, başka olmalıdır. Bağdat Paketine iştirâklerini temin etmek üzere şu veya bu memleket nezdinde beyhude ve neticesiz gayretlere katılmamız doğru olmamıştır. İstiyen memleket, tedafüî maksatlarla kurulmuş olan Bağdat Paketine kendiliğinden iltihak eder. Bu hususta neticesiz gayretler sarfetmek prestijimizi düşürmekten başka bir tesir yapmamıştır.

Nihayet, Türkiye Ortadoğuda sulhün muhafaza edilmesi ve beynelmilel hukuk prensiplerine riayet edilmesiyle yakinen alâkâhdır. Arap memleketleriyle münasebetlerimizi bu zaviyeden tanzim etmeliyiz. Böylece Beynelmilel Süveyş Anlaşmasının tek taraflı olarak bozulmasının ana hukuk kaidelerinin bir ihlâlini teşkil ettiğini cesaret ve samimiyetle açıklamakta haklıydık. Diğer taraftan İsrail, İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a taarruzunun da beynelmilel ahkâma tamamen aykırı olduğunu cesaret ve samimiyetle ilân etmeliydik. Bu sonuncu mevzuda görüşümüzü sarahtan ve kesin olarak bildirmek hususunda çekingen ve ürkek davranmış olduğumuz aşıkârdır. Çekingenlik ve ür-

keklik milletlerarası münasebetlerde ek seriyetle fayda değil zarar verir.

Tutumumuzu ve dış politikamızı açıkça yukarıdaki prensiplere istinad ettirisiğimiz takdirde, Arap âleminde ve umumiyetle dış âleminde itibarımızın çok yükseleceği kanaatindeyiz. Aynı zamanda bu suretle dış münasebetlerimizde devamlı zikzaklar çizmekten kendimizi kurtarmış olacağız veya münasebetlerin değiştirilmesi mes'uliyetini açıkça karşı tarafa bırakmış olacağız. Dış politikamızın berraklık kazanması, müessiriyetini kat kat artıracaktır.

Frank'ın Devalüasyonu

Fransız Maliye Nâzırı Mr. Gaillard, Ağustos ortasında frankın devalüasyonuna tekabül eden bâzı kararlar almıştır. Bu kararlar, iptidâî maddelerden başka ithalât üzerinden hükûmetin %20 bir vergi alacağı, ihraç mallarına ise %20 kadar bir prim verileceğinin ilâ nından ibarettir. Bunun açık bir devalüasyon olmadığı meydanda ise de artık meselâ İngiltere Bankası gibi milletlerarası malî müesseselerin Frankı şim diye kadarki rayiçten (İngiliz lirasına 980 franktan) değil, fakat bunun %20 nisbetinde altında olan (Sterline -.176 frank) bir rayiçten kıymet kote etmeye başlaması bunun bütün dünyada bir devalüasyon olduğu kanaatini ifade etmektedir.

Fransa'nın bu yeni kararı fi'li durumda büyük bir değişiklik yaratmıştıdır. Çünkü şimdiye kadar ihracata %15 civarında prim verilmekteydi. Diğer taraftan ihdas edilen turist râyici dolayısıyla, turistler dövizlerini esasen resmî kurun altından temin etmekteydiler. Öte tarafta Fransız ithalâtının %40 ını teşkil eden ham maddeler yeni ihdas edilen ithal vergisi dışında bırakılarak bu kanalla, hayat pahalılığının artması önlenmek istenmiştir.

Fransa'yı bu yola sevkeden sebepler, Türkiye'yi de bu yollara zorlayan âmilleri andırmaktadır. Fransa'nın Avrupa Tediye Birliğine 2 milyar bulan müterakim borcu vardır. Bu birlik artık tıpkı Türkiye'ye olduğu gibi, münzam kredi temin eden bir mekanizma olmaktan çıkmıştır. Diğer taraftan Fransa geçen sonbaharda Milletlerarası Para Fonundan almış olduğu 262.5 mil-

yon dolarlık krediyi bir müddet evvel tamamen bitirmiştir. Şimdi ise Fransız Merkez Bankasının döviz rezervleri arasında bulunan 300 milyon sterlinlik ihtiyatları kullanmaya başlamıştır. Bundan başka hususî bankaların yabancı döviz ihtiyatlarına da el atmıştır. Bu yüzden de milletlerarası piyasalarda frankın büyük bir iskonto ile kote edildiği görülmektedir. Bu kararların ilânından sonra da frankın vadeli kotasyonları, resmî râyicin altındadır. Bu da milletlerarası malî mehafilin ve spekülâtörlerin %20 devalüasyonu nihâî telâkki etmediklerini ifade etmektedir.

Bu hâdise, milletlerarası malî mehafilde, Avrupa Müşterek pazarı ve ticaretin serbestleştirilmesi gibi meselelerin konuşulduğu bir devrede esef edilecek bir adım olarak karşı!

Zira kademeli döviz rayiçleri ve ihracata sübvansiyon ne Para Fonu hedeflerine, ne de son günlerde üzerinde çok durulan Avrupa'da ticaretin serbestleştirilmesi yolundaki düşüncelere tam mâ nasiyle uymaktadır. Bu sebeple, önümüzdeki ay Vaşington'da yapılacak Para Fonu Toplantısında Avrupa'nın en mühim paralarını teşkil eden Sterlin, Mark ve Frank arasındaki münasebetler konusunun önemli bir şekilde ele alınacağı kanaati hâkimdir.

Fransa, bu devalüasyon kararıyla birlikte bâzı istikrar tedbirleri de almayı düşünmüştür. Bunlar içinde geçen Nisanda %3 den %4 e çıkarılmış olan resmî reeskont râyicinin %15 nisbetine yükseltilmesi tedbiri vardır. Diğer taraftan evvelce ilân edilen 600 milyon sterlin civarındaki bütçe tasarrufunun, bu sefer ihracat primleri ithalât vergileriyle karşılanacağı için saha da artacağı beklenmektedir.

Fakat bu tedbirlerin Fransa'nın malî muvazenesini istikrara kavuşturacağı ümit edilmemektedir. Bilhassa reeskont râyicinin fazla tesir göstereceği beklenmemektedir. Diğer taraftan Cezayir'deki harbin sebep olduğu yüksek masraflar millî ekonominin muvazenesini bozan en mühim âmillere arasındadır. Öte taraftan geçen yılın kötü ziraf istih-sali, ağır ham madde ithalâtı ve geniş nisbettaki yatırımlar ve bunların sebep olduğu ithalât talebi gibi âmillere frankın bilhassa son aylarda kuvvet kabetmesine sebep olan âmillere olarak kabul edilmektedir. Bu esaslı muvazenesizlik unsurları halledilmeden, Fransa'nın ne parasına istikrar vereceği, ne de son zamanlarda Avrupa'da kuvvetlenen iktisadî işbirliği teşebbüslerine yapıcı bir unsur olarak katılabileceği beklenmemektedir.

Demokratik Devrim Üstüne Düşünceler

Ömer SAKIP

Cumhuriyet çocuğu, bu yıl, otuz dördünün içindedir.

Bu demektir ki; ATATÜRK'ün cumhuriyet ve istiklâl "emanet" ettiği kuşak, emanetini bir önceki kuşaktan alıp iş başına geçmiştir. Yurt içinde olup biten her meseleden, tarih önünde, birinci derecede sorumludur. O, bu kutsal emaneti titize benimseyip kimseye zedeletmediği nisbette işler düzelecek, memleket aydınlığa kavuşacaktır. Ancak, O ne vakit ödevini unutup kendi havasına dalar, şahsî menfaatini memleket ve millet sevgisinin başına alır, insanlık idealine sırtını dönerse işler tersine gitmeğe başlayacak ve ortalıkta (bir Sayın Başyazarın özel deyişiyle) "şer kuvvetleri" cirit oynamağa koyulacaktır.

Bu neden böyle olacaktır, olmaktadır? Problemi ekonomi, hukuk ve politika açlarından kısaca gözden geçirmekte fayda vardır.

Çok partili devre yeni girdiğimiz ay-

larda, bir yazar, gazetenin birinde -aynen- şunları yazıyordu: "Şaşılacak şey; biz bugün, batıda ikiyüz yıl önce yapılmış, denemiş ve artık kokmuş olan burjuva demokratik inkılabın mücadelesini yapıyoruz."

Bu yazar bir noktada tamamen hak-sızdı. Marksizme mütemayil olduğu için, demokratik inkılabı "kokmuş" olarak târif ve tavsif ediyor ve onu mânen gözden düşürmeğe çalışıyordu. Bir noktada tamamen haklıydı. Evet, biz, o demokratik inkılabı batıdan aşağı yukarı ikiyüz yıl sonra yurdumuza sokup yerleştirmeğe savaşıyorduk.

Bizi batıdan ayıran ikinci bir nokta ise; insan hak ve hürriyetlerinin beşiği sayılan İngiltere ve Fransa'da bu devrimlerin kanlı ihtilâllerle ortaya çıkması, bizim aynı şeyi "kansız" ve tekâmül yoluyla yapmağa davranışımızdı. Biz ne dün ihtilâlciler olduk, ne bugün. Biz inkılâpçı olarak kaldık ve kalacağız.

Filhakika, ihtilâl, cemiyetin aşağı ta-

bakalarından yukarıya doğru sirayet eden ve "idare" yi zorlayıp devirmeğe matuf bir ayaklanışsa, inkılâp; yukarıdan aşağıya doğru inen bir ileri hamledir. Bu takdirde iş başındakiler halk tabakalarına göre daha ileriye gören ve düşünen kişilerdir, ki memleketi kalkındırıp yükseltmek için bir takım radikal tedbirlere - bazan kitlenin menfi ve pasif mukavemetine rağmen - tevessül ederler.

Atatürk gibi deha mertebesindeki bir liderin; bir milli kurtuluş hareketi önderinin Türk milletine empoze ettiği sistem, böylece, bir sürekli devrimler muhassasıdır.

Şimdi, devrimci ve lâik bir terbiye devresi geçiren Atatürk gençliğinin, bunları unuttuğu akirdede memlekette hemen baş kaldıracak "şer kuvvetleri"nin neler olduğunu incelemeye çalışalım.

Bir kere Cumhuriyet, bu yurdu Osmanlı İmparatorluğundan devir ve teslim aldığı sıralarda, iktisadî hayat, tipik bir feodal nizamın bütün kısır ve geri illetleriyle malûl, meflûç durumdaydı. Çok mahdut ellerdeki çok mahdut miktarda sermaye, ancak, ticaretle tegayyûş ediyordu. Başta İstanbul olmak üzere, büyük şehirleri kapitülasyonlar sömürmekteydi. Ayrıca, batı illerinden doğuya doğru gidildikçe, bölge bölge, derebeylik müessesesiyle münasebetlerinin olanca gücüyle yaşadığı görülmüyordu. Ne var ki; bugün hâlâ, beş-on köy sahibi geçinen toprak ağalarının kökü kazanmış değildir. (Bu yazının yazarı, şahsan, doğu-güney illerinde bu ağaların misafiri olmuş, karşılarında el pençe divan duran "köle" insanlar görmüştür.) Köy ve kasaba halkı ihtiyaçlarını manifaktür sanayi vasıtasıyla karşılamakta ve sosyal bakımdan da tamamen kapalı bir bünye manzarası göstermekteydi.

Şu halde, bir demokratik devrimin ana ilkelerinden sayılan toprak reformu esaslı surette tahakkuk ettirilmedikçe, iktisaden bağımsız ve hukukça eşit insanların varlığı, köy ağalarıyla büyük çiftlik beylerini ister istemez rahatsız edecek, dolayısıyla demokrasi ve hürriyet anlayış ve dâvasına karşı ilk tepki de bu zümreden gelecektir.

Veya böyle bir zümrenin önyak olacağı herhangi siyasi bir hareket, çok geçmeden, menfi bir istikamete tevaccüh gösterecektir.

İkincisi; memleketi "muasır medeniyet seviyesi" ne çıkartılabilmek için Devletçilik prensibini benimsiyen Halk Partisi hükümetleri, iktisat alanında liberalizme karşı cephe almışlarken onun siyasi alanda müteradifi bilinen hürriyet ve demokrasi umdelerine sonuna kadar tâviz vermeğe razı olamamışlardır. Bir muhalefet denemesi, günün çeşitli şartları gözönüne alınarak, yarı yolda terk edilmiş, âdeta "Muhalefet, sınıflı bir sosyete de olur" tezi savunulmuş ve bu tez en açık, belirli ifadesini Onuncu yıl marşının "İmtiyazsız, sınıfsız" kaynaşmış bir kütleyiz" mısraında bulmuştur.

Gerçekten de, tek parti devrinin yaratmak istediği sosyal bünye, devletçilik ve diğer prensiplerin yardımıyla, sosyal adaleti sağlamak, yurdu topyekûn kalkındırmak gayesinde toplanıyordu. Ancak, devletin elinde bunu yürütecek ölçüde ne

büyük bir sermaye terakümü, ne de eleman mevcuttu. Diğer taraftan, her ne kadar İktisadî Teşekküllerine "basiretli bir tüccar gibi hareket" etmeleri yolunda ögütler yolluyorsa da, bizzat kendisi, ağır bir bürokrasi içine gömülüp kımıldyamaz hale gelmişti. Çarkların arasına bir sürü çerçöp sıkışmıştı ve makine kolayca dönmüyordu. Bununla beraber; Ziraat Bankası ile finanse edilen hububat politikası, yerli ürünlerin Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından dereğerlendirilmesi, madencilik işlerinin Etibank'a, büyük fabrika ve tesislerin Sümerbank'a devri, ayrıca cevher yataklarının araştırılması için bir Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün ihdası, Demir, Deniz ve Hava Yollarının devletleştirilmesi inkârı kaabil olmyan büyük hizmetlerdi. Öyleyken, zamanın İktisatçılarından birisi; "İnkılâplara istikamet veren altı ok'tan beşine ilişmek aksi - inkılâpçılık, mürteçilik olarak vasıflandırılır ve herkes bundan şiddetle sakınırken, yalnız biri kendi üstüne bütün yıldırımları çekmektedir: Devletçilik." diye acı acı dert yapıyor ve memleket için daha hayırlı olacak bir "Yüksek İktisat Şûrası" kurulması fikrini ileri sürüyordu. Türkiye'yi rayonlaştırma (yani, istihsal vasıtalarının tabii kaynak ve imkân-lara göre en verimli, en rasyonel tarzda bölgelere ayrılıp plânlaştırılması) meselesi de ileri, müspet bir görüğe delâlet etmekteydi.

Ne var ki; Halk Partisi, kendi bünyesinde çok çeşitli insanı, çeşitli sosyal tabakaları barındıran bir siyasi teşekküldü. Çok çeşitli fikir ve inançların kaynaştığı, çatıştığı bir yamalı bohça olmak sıkıntısından kurtulamazdı. Birbirine zıt, ileri veya geri, hürriyetçi veya despot, liberalist veya sosyalizan unsurların aynı çatı altında toplanması binanın birkaç defa ve birkaç yerden çatlamasına engel değil, sebep olacaktı. Çeşitli içtihat adamları hükümet kadrosunu doldurup sevk ve idareyi ele aldıkça durum ve manzara değişecek, memleketin siyasi havası bazan tek parti sistemini yadırgatacak kadar hürriyet güneşiyle ısınacak, bazan da sağa ve sola dehşetli yıldırımlar inecekti. İşte bu yüzden, çeyrek asra yakın bir Cumhuriyet İdaresinde, matlûp evsafi haiz, her türlü kanunî teminatı ihtiva eden demokrasiye geçilememiş, birbirini köstekliyen hizipler birbirlerine aykırı düşüncelerle «Altı Ok» a sadakat yemini altında, kendi siyasi tandanslarına uygun surette ve bir de sağa, sola uzamağa mütemayil umdelerin elâstikiyetinden faydalanarak akılları erdiği gibi davranmakta nefislerini haklı sanmışlardır.

Öyleyse, aydın ve devrimci Atatürk gençliğini uyanık ve titiz davranmağa zorlayan "şer kuvvetleri"nin bir sebebinin de, bugün şu veya bu sebeple hangi parti safına geçmiş bulunurlarsa bulunsunlar, memleketi tek parti ile idareye alışık bir "Biz, bize benberiz" zihniyetini temsil eden zümrenin varlığında aramak yanlış olmaz sanıyoruz.

Bu zümrenin sözleriyle fiillerinin birbirini tutmaması, tenkit ve hür düşünceye tahammülsüzlükleri, siyasi hayata gözlerini tek parti içinde açmış olmalarından ileri gelebilir.

Yukarıda, tek parti idare ve gidışne karşı yöneltilen oto-kritiklerin en çok "devletçilik" şiarını zedelemeğe matuf bulunduğunu kaydetmiştik. Filhakika, dünya şartları değişerek kanlı ve büyük savaş hür batı âleminin faşizme karşı kesin zaferiyle sonuçlanınca, yurt içinde bir rejim istihalesi yaparak batı hizasında bir demokrasiye doğru suhuletle kaymak kaçınılmaz bir zarruret halinde belirlemekle kalmadı, bunu gerçekten arzulayanlara da pek müsait bir zemin ve imkân hazırladı. İşte o zemin ve imkânlardan faydalanan Demokrat Partinin ilk - daha laisizme dokunulmuyordu - hücum ettiği şey Devletçilik oldu.

İktisatta liberalizmi savunan bu parti, serbest ticaret istiyen tüccar ile bir türlü gelişemiyen esnafın, ayrıca ticaretten endüstriye doğru akmak istiyen sermayenin elbetteki müzaheretini sağladı. Tek parti devrinin bazan keyfiliğe kaçan çilesini çok çekmiş köylü, grev hakkı bir türlü tanınamamış işçi tabakaları arasında hızla yayıldı. Siyasi plânda ise; hürriyet ve demokrasinin hararetle müdafil gözüktüğü için, memlekette ne zamandır hasreti çekilen böyle bir demokrasiye meftun idealist aydınları ve ipleri bir sıkılıp bir gevşetilen basın'ı yanbaşında en tabii mütteflıklar halinde bulundu. Seçimlerde ezici bir çoğunlukla iş başına geldi.

Geldikten sonra neler olup bittiği herkesin gözleri önündedir. Biz, ancak, iktisaden geri kalmış bir ülkede aşırı bir liberalizme gitmenin geri tepen bir silâh olduğuna işaretle yetineceğiz. Nitekim, bunun mahzurları pek çabuk görüldü. Ferdietçil iktisat politikasında gayenin kâr, istihsalın

1957 yılında

Milyon LIRA

20 EV VE APARTMAN DAİRESİ

HER 50 LIRAYA BİR KURA NUMARASI VERİLİR.

AKBANK

ise ancak kâra vasıta oluşu keyfiyeti unutulmasaydı, vurgunculuk ve karaborsa, bilcümle, eşya, bina ve arazi üzerindeki spekülasyon gelişmeyecek, binnetice bugün Meclis Kürsüsünde haklı târizlere uğriyan hayat pahalılığı, sosyal adaletsizlik şikâyetlerin başlıca konusu olmayacaktı.

Şimdi ise iktidar, doksan derecelik bir kavisle, yeni baştan ve eskisinden daha şümulü bir Devletçiliğe doğru yönelmiş durumdadır. Bu hata geç idrak edilmiştir, bir. İkincisi, plânsız ve geliş güzel bir iktisadın ortaya çıkardığı ahenksizlik, verilmiş hürriyetlerin teker teker kısılıp söndürülmesiyle örtbas edilmeğe çalışılmaktadır. Köylü, bugünkü siyasi rejimle ne dereceye

kadar dosttur kestiremeyiz ama, sendikaları iyi yürütmeyen, grev hakkı tanınmayan işçinin, her gün değişen kanun ve karar-nameler karşısında şaşırarak esnaf, tüccar, fabrikatörün; aldandığını kabul eden aydın kitlenin ve basın'ın ittifak halinden çıktıkları birer vakıadır. Bununla beraber; gidişatı sevk ve idare edenlerin zaman zaman son derece cerbezeli ve oportünist oluşu bütün bu zümre ve grupların bazı idrak buhranları geçirmelerine, sallantıda ve karar-sız kalmalarına müncer olabilir. Diğer taraftan; fırsat yıllarında yükünü tutmuş olanlar, vurguncular, nüfuz ticaretinden faydalananlar, yüzlerini karanlıktan aydınlığa getirecek geniş çaplı bir siyasi mura-

kabe cihazından şiddetle kaçınıp "mevcudu aynen muhafaza" prensibine sınımsız bağlanacaklar ve binnetice sosyal ve politik sahada herhangi bir değişikliğe, açık ve hür bir demokrasi iklimine taraftar görünmeyeceklerdir.

Memlekette gerçek anlamıyla batı seviyesine uygun bir demokrasinin yerleşmesine didinenlerin karşısına çıkacak engellerin biri de din maskesine bürünen taassup ve cehalet erbabıdır. Bir yandan Âdem ile Havva masalını dinliyen, öte yandan fizik, kimya, biyoloji okuyan körpe dimağların içine düştüğü gelişmelerin giderilmesi de ayrı bir konu, ayrı bir dert olmak vasfını muhafaza etmektedir.

İncelemeler

Yeni Osmanlılar

Şerif MARDİN

Sultan Aziz devrinde sivrilmeye başlamış bulunan ve bundan önceki yazıda özelliklerini belirtmeye çalıştığımız, yeni idareciler sınıfına karşı en ağır ithamları tevcih edenlerden biri de büyük şair ve edip Namık Kemal olmuştur. Tanzimat'ın «üst tabaka» sını teşkil eden bürokrasiye karşı yöneltilen bu itirazların bilhassa Namık Kemal'den gelmiş olmalarının izahını yapmak nisbeten kolaydır. Bu itirazların sebebi-ni Namık Kemal'in ailesinin bazı hususiyetlerinde bulmak mümkündür.

Namık Kemal'in ailesi Osmanlı Devletine asırlar boyunca hizmeti dokunmuş olan bir aile idi ve Namık Kemal de ailesinin şanlı tarihine son derece ehemmiyet veren bir insandı. Şeceresini İran seferleri kahramanı Topal Osman Paşa'ya dayandıran biri için bu merakta gayri tabii bir taraf olduğu söylenemez. Ancak Tanzimat devrinde Kemal'in ailesinin durumu değişmiş, yenilik taraftarları çıkaramadığı için devlet hizmetinin ön saflarından çıkmıştı. Kemal'in babası Mustafa Asım Bey zamanında bu devlete hizmet an'anesi pek acı bir şekilde nihayete ermişti: müneccimbaşı olan Mustafa Asım Beyin vazifesi Sultan Aziz zamanında artık bir formaliteden ibaret kalmıştı.

Hattâ, Padişahın göreceği işler için en hayırlı saatin tesbiti müneccimbaşının vazifelerinden biri iken, Sultan Abdülaziz'in cülûsu münasebetiyle Asım Bey tarafından tesbit edilen hayırlı saat kaale alınmamış, program daha pratik mülâhazalar dairesinde hazırlanmıştı. Bu hâdiseyi, Namık Kemal'in ailesinin işgal ettiği mevkiin tedricen düşmesinin bir sembolü telâkki etmek mümkündür. Bütün bunların yanında Namık Kemal'in babasının bir hayli para sıkıntısı çektiğini biliyoruz. Kemal'in ailesinin düşmüş olduğu durumu Tanzimatın beraberinde getirmiş olduğu sosyal değişikliklere yüklemiş olması kuvvetle muhtemeldir.

KULELİ VAK'ASI

III

Bundan önceki makalelerde ileri sürülen mütalâaların ışığında Osmanlı tarihinde şimdiye kadar izahı yapılmamış ve mahiyeti tesbit olunamamış olan diğer bir vak'ayı daha kesin çizgilerle ortaya çıkarmak mümkündür. O da tarihimize Kuleli Vak'ası ismiyle geçmiş olan hâdisedir. 1859 yılında cereyan etmiş bulunan Kuleli vak'ası, Çerkes Hüseyin Paşa, Cafer Dem Paşa gibi askerlerin ve Şeyh Ahmet gibi u-

lema mensuplarının iştirâkiyle, Sultan Abdülmecit'i tahttan indirmek için girişilmiş bir harekettir. Hâdiseyi tertipliyenler emellerinde muvaffak olmadan yakalanmışlar ve muhtelif cezalara çarpılmışlardır. Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda bu hareketin irticâ mahiyette bir hareket mi, yoksa inkılâp hareketlerimizin öncüsü mü sayılması lâzımgeldiği noktada kat'î bir neticeye varılmamıştır. Tarihçi Uluğ İğdemir'in göstermiş olduğu üzere, cemiyetin kuruluş sebeplerinden biri Abdülmecid'in son senelerinde Tanzimat ıslahatı dolayısıyla hıristiyan teb'aya verilen imtiyazların cemiyet âzalarının haksız telâkki edilmiş olmasıdır. Bu itibarla, Uluğ İğdemir'in cemiyetin inkılâpçı karakteri haiz olmadığı şeklindeki fikri, hakikatin bir cephesini ortaya çıkarmaktadır. Fakat hakikatin bir diğer cephesi de Kuleli Vak'asına sebebiyet verenlerin bu hakları tevzi etmiş olanlara karşı, yani Tanzimat bürokrasisine karşı yönelmiş olduklarıdır. Bu bakımdan Kuleli vak'asına iştirâk edenleri harekete getiren memnuniyetsizlik, daha sonra Yeni Osmanlıları harekete geçirmiş olan memnuniyetsizliğin aynı idi ve Yeni Osmanlılar, «inkılâpçı» sayıldıkları takdirde, Kuleli vak'asına sebep olanların da inkılâpçı sayılmaları icabeder.

Kuleli vak'asının hakiki mahiyetinin bulunması, araştırma tekniği bakımından bir yeniliğin neticesi değil, basit bir dikkat eseridir. Bunun için yapılması gereken işleme Engelhardt'in Tanzimat hakkındaki meşhur (*La Turquie et le Tanzimat*) eserinin birinci cildinin 157 nci sayfasını okumaktan ibarettir. Burada Kuleli Vak'ası hakkında şu izahat verilmektedir:

«Abdülmecid'in cülûsundanberi tah-tın etrafını almış bulunan ve tecrübesiz

ve iradesiz bir efendiye entrikalarının âleti ve israflarının şuarsuz suç ortağı haline getiren bir nevi oligarşi husumetin tevcih olunduğu esas nokta idi.»

Böylece, Namık Kemal'in daha sonra menfada iken rastladığı Kuleli vak'ası müretteplerinden Şeyh Ahmet'e karşı niçin okadar derin bir saygı göstermiş olduğunu anlamak mümkündür. Şeyh Ahmet, Kemal'den önce Kemal'in müdafaa ettiği fikirlerin öncülüğünü yapmıştı.

Tarif ettiğimiz bütün gelişmeleri Osmanlı tarihinin çerçevesinden çıkarıp Batı Devletinin tekâmül vetiresi ile mukayese edersek, bir hayli ilgi çekici neticeler elde etmemiz mümkündür. Modern devletin Renaissance'tan bu yana tekâmülünü incelemiş olan müellifler bugün bu tekâmülde iki safha görmekte müttefiktirler. Bunlardan birincisi hükümdarın kendisine rakip gördüğü kuvvetleri ortadan kaldırması veya zararsız hale getirmesidir. Bu kuvvetler arasında bilhassa asilzadeler ve hâkimler hükümdarın husumeti-

nin ilk hedefini teşkil eserler. Bu iki unsur zararsız hale getirildikten sonra, devletin idaresini, merkezde bulunan ve önce hükümdara tâbi olan, fakat sonra kendi başına buyruk olan, bir bürokrasi temin eder. Batıda belirmiş olan ilk ihtilâller merkezileşmeden doğan istibdada karşı ve kırallığın bürokrasisine karşı yöneltilen bir protestodan ibarettir. 1641 İngilteresinde olduğu gibi, 1789 Fransasında da asilzade ve hâkim gibi devlet otoritesiyle halk arasında mutavassıt kuvvetler artık «tampon» luk vazifelerini göremez hale gelmişlerdi. Zira XIV. Louis gibi merkeziyetçi hükümdarlar bu kuvvetleri ortadan kaldırmışlardı. Asıl şayanı dikkat olan taraf Osmanlı İmparatorluğunda da aynı gelişmelere rastlanılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğunda merkeziyetçi hareketler İkinci Mahmut zamanında tam bir muvaffakiyetle neticelenmişti. Padişahın otoritesinin dağıtılması bakımından en tehlikeli unsur olan Yeniçeriler ortadan kaldırılmış, hükümdar, memleketin her köşesine

devlet otoritesini yaymakta oldukça muvaffak olmuştu. Ulemanın kuvveti, kaza sisteminin yavaş yavaş inhisarlarından çıkması ve yeni mahkemelerin kurulmasıyla, azalmıştı. Buna karşılık bürokratların nüfuzu çoğalmış ve bu yeni zümre birçok haksızlıklar irtikâb etmekten çekinmiyordu. İşte Kuleli vak'ası, devletin fazla ağır basmaya başlayan merkezi otoritesine karşı yönelmiş olması bakımından ne İngiliz İhtilâlinden ve ne de Fransız İhtilâlinden farklıdır. Aslında her üç ihtilâl de modern devletin gelişme vetiresinin muayyen bir safhasında cereyan etmiş olan aynı tipte hâdiselerdir. İhtilâl mefhumunu bu noktadan incelersek «sağ» ve «sol» telâkkileri tamamiyle mânâsız bir hale gelmektedir. Fransız ihtilâli «sol» a yönelmiş bir hareketti, Kuleli vak'ası ise irticaî mahiyette, başka bir tâbirle «sağcı» hareketti, ancak iki hâdiseye devletin gelişme vetiresinde aynı «kademeye» de husule gelmiş ve aynı sebeplerle ortaya çıkmış hareketlerdir.

İlmî Metodun Tabiatı ve Menşei..

Bertrand RUSSELL

İlim de birçok şeyler gibi başlangıçta tedrici olmuş, ancak on yedinci asra geldikten sonra ehemmiyetli bir mevki almaya başlamıştır. O zamandan bugüne kadarki gelişmesi ile çağımızın en belirli özelliği olmuştur. İyi veya kötü bakımdan olsun çağımızı antik ve orta çağlardan ayırıcı hususiyeti veren şey, ilimdir.

İlim, müşahede ve tecrübe yolları ile illiyet kanunlarını bulma faaliyeti olarak tarif edilebilir. Bu kanunlar kemiyete taallük ettikleri zaman, keyfiyete taallük ettikleri zamana nazaran daha muteber ve değerlidir.

Müşahedeye ihtiyaç göstermeyen matematik, ilk büyük gelişmesini eski Yunanlılara borçludur. Yunanlıların müşahedeye dayanan ilimler arasında en başarılı oldukları saha ise, yalnız astronomi idi. Bilindiği gibi astronomide pek bedihî yeknesaklıklar olup sırf geometri bilgisi ile birçok meseleler çözülebilir. Bu da Yunan kafasına uygun bir haldir, şüphesiz.

Galileo'ya gelinceye kadar yeknesak ve «periodik» olmiyan hareketleri incelemeye tâbi tutmanın yolu bulunamamıştır. Önce bilgilerin aradığı istikrar kanunlarıydı. Modern çağlarda ise ilmin esas it-

bariyle bulmaya çalıştığı şey değişme kanunlarıdır. Öte yandan Bacon'dan itibaren ilim, yalnız salt bilgi olarak değil, fakat daha çok bir kuvvet kaynağı olarak değer bulmuştur. Bu kuvvet cansız tabiata, bitkiler ile hayvanlar âlemine ve nihayet bugün insan topluluklarına hâkimiyet şeklinde belirmektedir.

İlim, Avrupa'nın bir ürünüdür. Buna istisna olarak düşünebildiğim tek şey Babil'lilerin güneş ve ay tutulmalarını önceden tâyin etme hususundaki keşifleridir. Batı Avrupa'nın birkaç milleti (İtalya, Fransa, Holânda, İngiltere, Almanya gibi) önemli keşiflerin hemen %90'ını sağlamıştır. Polonya Kopernik'i, Rusya ise Mendelef ile Pavlof'u çıkarmışsa da Doğu Avrupa'nın ilim alanındaki hissesi genel olarak ehemmiyetli bir yekûn tutmaz. Ünlü bilgin ve kâşiflerin doğum yerlerini gösteren bir haritadan da anlaşılacağı üzere, Batı Avrupa'da ilmin gelişmesi ile ticaret ve endüstri arasında karşılıklı bir münasebet vardır. Ancak ticaret hayatındaki gelişme mutlaka ilmi gelişmeye yol açar denemez. Nitekim, ticaret bakımından bir hayli ilerliyen Fenike ve Kartaca gibi yerlerde ilmin de gelişme eseri gösterdiğini

tarih kaydetmemektedir. Aynı şekilde Arapların da bir çeşit ilim tahsil etmelerine rağmen, Batı Avrupa'da 1600 tarihinden bu yana göze çarpan ilerleme ve keşiflerle, uzaktan dahi mukayese edilebilecek herhangi önemli bir şey ortaya koydukları iddia edilemez.

Onyedinci asır ilminin, sadece sosyal ve ekonomik şartların kaçınılmaz bir neticesi sayılabileceğini sanmıyorum. Bana öyle görünüyor ki, müstesna kabiliyette bir takım fertlerin varlığı da şarttı. Bu gibi üstün zekâli fertlerin neden o zaman, o bölgede çıkmış olduğunu bugünkü bilgilerimizle ilmi bir izaha bağlayamayız. Şukardar ki, bu vak'ayı ırk bakımından açıklamaya imkân yoktur; zira birçok seçkin ilim adamlarının, Batı Avrupa'da yaşamaları beraber, asıl kökleri Orta - Doğuda olan Yahudi ırkından çıkmış olduğunu biliyoruz.

İlmin başlangıcında rol oynayan ekonomik şartların önemi o derece çok belirtilmiştir ki, entellektüel şartlar âdeta yok farzedilmiştir. Şimdi, içinde gelişme imkânı bulduğu sosyal çevreyi bir yana bırakarak, ilim metodunu bir an yalın olarak mü-talâa edelim.

İlmi salt entellektüel bir konu olarak ele alınca karşımıza çıkan temel mesele; faraziye (hypothesis) ile müşahedenin çok sıkı münasebetidir. Eski Yunanlılar faraziye kurmada son derece verimli, müşahede alanında ise zayıf idiler.

Meselâ, Aristotle, kadınların dış sayısını erkeklerinkinden daha az sayıyordu. Onun müşahedeye biraz saygısı olsaydı, bu hatâya şüphesiz düşmüyecekti. Diğer taraftan Francis Bacon da sırf vak'a toplamının herşeyi hallettiğine inanmıştı. O, yeteri kadar vak'a bir araya getirilince faraziyenin kendiliğinden doğacağına inanıyordu. Ancak vak'alar okadar çok, bunları bir araya getirip düzenleme yolları öyle sayısız ki, hiç kimse belli bir faraziye ışığı altında yürümeksizin bu vak'alardan lâıyık ile faydalanamaz. İlmi araştırma boyunca, hattâ daha başlangıçta, araştırıcının kafasında müşahedelerine yön verecek bir faraziye mutlaka olmalıdır. Ne var ki, yeni vak'alar ortaya çıkıp faraziyemizi çürütünce, yeni faraziye kurulmalı ve bu esneklik araştırma boyunca devam etmelidir.

Umumiyetle ilmi araştırmada faraziye kurma işinin en güç safhayı teşkil ettiği söylenir. Bu, belki de ilim alanında pek kesif bir eğitim görmüş kimseler için doğrudur. Fakat meseleye tarihçi gözü ile bakarsak, insan kafası için göz kamaştırıcı faraziyeler icad etmenin, vak'alara gerekli saygıyı göstermekten daha kolay olduğunu görürüz. İngiltere'de halkın hâlâ büyük bir kısmı, nasırlı kimselerin daha ziyade Mayıs ayında doğduğuna, ayın, hava şartlarına tesir ettiğine, yeni ayı cam arkasından görmenin tehlikeli olduğuna inanır. Bu gibi faraziyeleri kafasında taşıyanların hiçbirini bunları isbat etmek lüzumunu duymaz. Aristotle'm ortaçağ âlimleri tarafından tefsiri yapılan fizik görüşü, Galileo'nun başaramayacağı ölçüde mevzuun topunu içine alan birtakım göz kamaştırıcı nazariyeler sağlıyordu. Bu nazariyelerin vak'alara uygun düşmemekten başka bir kusuru yoktu. Galileo'nun bu noktaya parmak basması, hasımını Aristotle'cular için son derece havalı bir gayret gibi geliyordu. Müşterisi (Jupiter) gezegeninin peyklerini keşfedince de onların varlığını inkâr yoluna saptılar; zira semavî cisimlerin sayısı yediyi aşmamahtı.

Bu sebepten, bana kalırsa, başlangıçta ilmin istediği vak'alara saygı, insan kafası için, hattâ neticede iyi olduğu görülen faraziyeler kurmaktan bile daha güç olmuştur. Kaldı ki, neticede iyi olduğu görülen faraziyeler arasında kendilerini pe-

şin hükümlerimize kabul ettirebilenleri pek nadirdir. Bacon'ın aksine, ilim tarihi, en fena faraziyelerin bile faraziyesizlikten daha iyi olduğunu göstermektedir. Filozof taşını (hacer-i felsefi) ve âdi madeni altına çevirme yolunu arama, kimya ilminin başlangıcına hâkim faaliyetlerdi. Bu arama, ilim metoduna, Astronomide bulunmayan temel bir unsur sağlamıştır. O da, pasif müşahede karşısında tecrübeye yer vermek. Eğer ortaçağ simyagerleri, aşırı ümitlere kapılmasalardı, tabiatın kendiliğinden ortaya koymadığı, ancak sun'î olarak birtakım şartların yaratılması ile bilinebilen bir yığın vak'a ve malûmatı tedrici ve devamlı bir çalışma ile toplamak sabrını gösteremeyeceklerdi. Arapların İskenderiye'den, Hıristiyanların da Araplardan devraldıkları bu çalışma, geniş ölçüde detaylı bilgi sağlamışsa da, aslında, Onsekizinci asır sonlarında Lavoisier ile Priestley'in ortaya çıkmasına kadar, ilmi olarak düzenli ve sistematik bir bilgiye aslâ ulaşmamıştır. Kaldı ki, kimya elemanlarının karışıklığı, birleştirici bir teori ile düzene ancak zamanımızda kavuşmuştur. Şimdi ise kontrol altında tutulmadığı takdirde insanlık için felâket tehdidi gösteren Kimya unsurlarının birbirine çevrilmesi (transmutation) artık imkân dâhiline girmiş bulunuyor.

Vak'alara yönelen ilim araştırmasına karşı peşin hükümler ve karşı koymalar, en çok konu olan insan olduğu zaman, vücut bulmuştur. Bütün Orta Çağ boyunca anatominin gelişmesini aksatan şey, cesetlerin teşrihine karşı yüküseltilen kuvvetli itirazdı. Beşinci Charles ile İkinci Philip'in saray hekimi olan Vesalius, Kırالیyetin koruyuculuğuna güvenerek, bu bâtil itikadı hiçe saymak istedi. Fakat düşmanları, bir vücudu henüz canlı iken teşrih etme suçunu yükliyerek onu, kefarete çıkarmak üzere arz-ı mev'udu ziyarete mahkûm ettirdiler. Vesalius, dönüşü sırasında bir gemi kazasına uğrıyarak ölmüştür.

Çok değil, 15 - 20 yıl önce, Çin'de bir tıp fakültesi kurmaya davet edilen bir Fransız cerrahı teşrih maksadiyle ceset istemiş. Kendisine ceset teşrih etmenin günah olacağı, fakat isterse mücrimlerin vücutları üzerinde tecrübelerini yapabileceği söylenmiş. Birbirine zat bu iki hikâye, ilim görüşüne karşı mevcut engelleri belirtmesi bakımından önemlidir.

Batı Avrupalılar ile, ırkları ne olursa olsun, ecdatları Avrupa'da yaşamış Amerikalılar üçyüz yıldanberi ilmi, bir nevi te-kelleri altında tutmaktadırlar. Bu durumun onlara bütün dünyada sağladığı kuvvet,

daha önce ne kendilerinin, ne de başka herhangi bir milletin görmediği ve erişemediği üstünlüktedir. Ne var ki, bu üstünlük, ilâ nihaye devam edemezdi, elbette. Japonların meydan okuyuşu gerçi başarısız kaldı ise de, Avrupa'nın Asya'daki hâkimiyeti gittikçe kaybolmaktadır. Asya milletlerinin bağımsızlığa kavuşmaları ile Asya'da ilmin büyük bir gelişme göstereceği beklenebilir. Güç olan, ilmi metodu geliştirmek; şimdi bu hazır olduğundan, her tarafta büyük başarılar kolayca sağlanabilir. Zira ilim alanında başarı için artık, onyedinci asırda çığır açan dâhi bilginlere ihtiyaç yoktur. Bugün normal kabiliyette olan herkes, gerekli sabır ve araçlara da sahipse, birşey bulabilmeyi ümit edebilir, bu şey de, hiç belli olmaz, büyük bir önemi haiz olabilir. Mendel'in çalışmalarının büyük bir kabiliyet ve zekâya ihtiyaç gösterdiğini sanmıyorum. Fakat Mendel'in irsiyet nazariyesi ilmi, ziraati ve hayvan üretimini kökünden değiştirmekte olup belki de zamanla insanın doğuştan getirdiği karakteri, şu veya bu yönde, büyük ölçüde değiştirmesine de tesir edecektir. İlim gelişmelerinde ilerledikçe, yeni keşifler daha da kolaylaşmaktadır. Bu yüzden ilmin ilerleme temposu, onyedinci asırdanberi gittikçe daha fazla hızlanmaktadır.

İlim, gelişmesine karşı koyan her türlü peşin fikirlere ve gerilik unsurlarına üstün çıkmıştır. Sebebi şu ki, ilim insanlara kuvvet, bilhassa harberlerde işlerine yarıyan kuvveti bahşetmiştir.

Eski Yunan devrinde, tecrübeye dayanan tek bilgin Archimedes, Syracuse'un savunmasında büyük rol oynamıştı. Milâno dükü, istihkâm işlerindeki bilgisini görerek Leonardo da Vinci'ye iş vermiştir. Toscana Grandükü de Galileo'yu desteklemiştir, zira Galileo'nun mermi üzerindeki araştırmaları topçuluğu daha müessir kılan yolları gösteriyordu. Fransız inkılabında da, Fransız bilginleri, memleketlerini birçok düşmanlarına karşı savunmada hayati bir rol oynamışlardır. İkinci Dünya Harbinde Japonları en sonunda teslim zorlayan şey de gene ilmi üstünlüktü. Bu sebeplerle artık ilmi tekniğe ve ilmi araştırma metoduna karşı pek az bir muhalefet kalmıştır.

Ne var ki, hikmetsiz kuvvet tehlikelidir; çağımızın muhtaç olduğu şey de bilgiden çok hikmettir. İlimin sağladığı kuvveti hikmet ile birleştirebilirsek, bütün insanlık için yepyeni bir refah devri açılacaktır. Fakat bu kuvvet, tek başına kalırsa, sadece felâket getirebilir.

Çeviren: Cemal YILDIRIM

1957 YILINDA **2.000.000.000** TÜRKİYE BANKASI
LİRA TUTARINDA İKRAMİYELERİ

Yatırımların Seyri

Aydın YALÇIN

Türkiye'de milli gelir hesabı İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından yapılmakta ve hem istatistik bültenlerinde, hem de bütçe gerekçelerinde yayınlanmaktadır. Milli masraf hesabının bir kalemini teşkil eden yatırımlar hesabı ise, ilk defa olarak 1953 yılında Amerikan İktisadi Yardım Heyetinin hususi müşaviri olarak memleketimize gelen Prof. H. Chenery tarafından yapılmıştır. Chenery Raporu diye ismi basına akse-den, fakat hükümet muvafakat etmediği için yayınlanamayan bu raporda Chenery, yatırımların tahmini için oldukça enteresan bir metod vazetmiştir. Bundan sonra yapılan tahminler bu raporda takip ve tatbik edilen metodlara uyularak yapılmıştır.

Turkish Investment and Economic Development adlı bu raporda yatırımlar 1948 senesinden 1953 yılına kadar hesaplanmıştır. Yatırımlar milli masraf hesabı içinde hususi istihlak ve ämme cãri masraflarından sonra üçüncü kalem olduğu için ve ämme cãri masrafları kolaylıkla elde edilebildiği için, hususi istihlak hesabı bir bakiye hesabı olarak bulunmuş ve bu suretle milli masraf hesabının en büyük kategorileri böylece hesaplanmıştır. Milli masraf hesabının büyük kategorileri hesaplandıktan sonra da milli gelirin istihlak, devlet cãri masrafları (ämme istihlakı) ve yatırımlar diye üç rakıp maksat arasında nasıl taksim edildiğine dair tahliller yapmak imkân dâhiline girmiştir. 1 Nisan 1957 tarihli ve 73 sayılı FORUM'da «Millî Kaynakların Kullanılışı» adlı yazımızda incelediğimiz gibi, ilk defa olarak bütçeye dair bir vesikada kaynakların dağılışı analizine rastladığımızı memnuniyetle müşahade ettiğimizi ifade etmiştik.

Yatırım hesabı tahminlerine Avrupa İktisadi Komisyonundaki Türk temsilcisinin memorandumlarında ve bir de 1956 senesine ait Odalar Birliği İktisadi Raporunda rastlamaktayız. 1954 ve 1955 yıllarına ait yatırım rakamları her iki raporda da birbirine yakın bir şekilde tahmin edilmiştir. Takibedilen metod Chenery'nin adı geçen raporda tatbik edilen metoddur. Bu metodun izahını ve kaynaklarını bu yazıda anlatmak istemiyoruz. Fakat bilhassa 1953 yılından sonra Türk ekonomisinin girmiş olduğu yeni iktisadi konjonktür muvacehesinde sermaye ve yatırım hesabımızın na-

sıl bir seyir takibettiğini tahlil etmek istiyoruz.

Bu maksatla 1956 yılının yatırım hesabına dair Chenery'nin takibettiği metodu takibederek bir hususi tahminde bulunduğumuz ve bunu bu yazıda yayınlıyarak bazı neticeler çıkarmaya teşebbüs edeceğiz. Aşağıdaki tablo 1950-56 arasında yatırımların seyrini göstermektedir:

Bu tabloda, 1955 yılına kadar olan rakamlar Bütçe Encümeninin 1957 raporundan alınmıştır. 1956 ya ait milli gelir rakamı Odalar Birliğinin 1957 raporundan temin edilmiştir. 1956 ya ait yatırım tahmini ise, bizde yapılmış bütün tahminlerin esasını teşkil eden Chenery metodunun tatbiki suretiyle yapılmıştır.

Bu tablonun tetkikinden şu neticeleri çıkarmak mümkündür: 1950 yılından 1953 yılına kadar milli gelirimizden sermaye teşekkülü için ayırdığımız kaynakların nisbeti tedricen yükselmektedir. Maamafih 1951 den 1952 ye geçerken de bir sıçrama müşahade edilmektedir. Fakat 1954 ve 1955 yıllarındaki nisbet %15 e yakın yüksek bir nisbeti bulmaktadır. Buna mukabil 1956 yılındaki nisbet %2.7 kadar düşerek, 1952 yılındaki seviyenin de altına inmektedir.

Yatırımların takibettiği yukarıki seyir hakikaten dikkate değer bazı neticeler çıkarmamıza imkân verecek mahiyettedir. 1950 - 51 yılları ekonomimizdeki nisbi muvazene halinin idame ettirildiği bir devre olarak kabul edilebilir. Bu devre de devletin ve ferdlerin malî kaynakları zorlamadan gönüllü ve hakikî tasarruflarla yaptığı yatırımlar milli gelirin ancak %10 kadar bir nisbetini sermaye teşekkülü sahasına ayırabiliyordu. Fakat 1952 yılından itibaren başlıyan açıkla finansman ve net kredi genişlemesinin hızlanması, yatırımların milli hasılaya olan nisbetini bir miktar yükseltme imkânını vermiştir. Fakat 1952 ve 1953 yıllarında gayri sãfi milli hâsılda 1-1.5 milyar lirayı aşan hakikî artışlar ve dış âlemden yapılan net ilâveler (dış yardım ve krediler) memlekette birden yükselen sermaye teşekkülü nisbetinin ciddi bir enflasyona müncer olmasını önlemişti. Yalnızca dış döviz ihtiyatlarının sür'atle azalması ve dış ticaret açığının artması şeklinde milli kaynakları aşan bir masraf politikasının ilk belirtileri görülmeye başlamıştı.

1954 ve 1955 yıllarında reel milli gelir ve hâsılda düşmeler başgösterdiği halde bilhassa, devlet bütçesinin geniş masraf politikası ve durmadan artan ämme yatırımları, azalan kaynaklara rağmen yüksek seviyede sermaye teşekkülü faaliyetine devam edilmek istendiğini ifade eder. Fakat 1952 ve 1953 yıllarından farklı olarak, 1954 ve 1955 yıllarında şiddetini ve baskısını artıran enflasyon hâdisesi muvakkat bir müddet için mecburî tasarrufla yatırımların nisbet ve hacmini artırma gayretlerine imkân vermiştir.

1954 ve 1955 yılları gerek toptan gerekse perakende fiyatlar endeksindeki yükselmelerin birden şiddet kazanmaya başladığını ifade eden bir devredir. Aynı zaman da bu yıllar net kredi genişlemesinin, 1950-51 yıllarındaki 473 ve 697 milyon liralık artışlarına mukabil 1952 ve 1953 yıllarından itibaren 1.129 - 1.491 milyon arasında artış seyri gösterdiği bir devreyi ifade eder. 1954 ve 1955 yıllarında artan fiyatlar, bazı sınıfların gelirlerini bu artış temposuna intibak ettiremeyişli dolayısıyla istihlaklerinin kısılmasına sebep olmakta ve bu suretle mecburî tasarruf teşekkül etmektedir. Artan fiyatlar yüzünden müteşebbislerin elinde biriken fazla kârlar, daha yüksek bir hacimde yatırım yapılmasını mümkün kılmaktadır. İşte 1954 ve 1955 yıllarında enflasyonla sermaye teşekkülü vetiresinin hızlanması, ancak bu mecburî tasarrufla mümkün olmuştur. Fakat FORUM'da muhtelif vesilelerle izahına çalıştığımız ve 79 ncu sayı ile 82 nci sayıda konferanslarının özetlerini vermiş olduğumuz az gelişmiş memleketler iktisadi ve gelişme meseleleri üzerinde tanınmış mütehassısların (Prof. Lary ve Iversen) önemle belirttikleri gibi, enflasyonla gelişmenin ve bu kaynaktan yatırımları ilânihaye finanse etmenin imkânsızlığı Türk ekonomisinde de kendini nihayet göstermiştir. Enflasyon ve mecburî tasarruf yoluyla milli kaynaklardan daha yüksek bir nisbetin sermaye teşekkülüne ayrılması ancak bir iki sene gibi muvakkat bir devre için mümkün olabilmektedir. 1954 ve 1955 yıllarındaki nisbetlerin %15 e yaklaşması bunu ifade etmektedir. Fakat enflasyon ekonomiyi kronik bir âriza olarak yerleşti mi artık, mecburî tasarruf imkânları ortadan kalkmakta ve yatırım için ayrılan kaynaklar eskisinden de daha düşük bir seviyeye inmektedir. Ferdler artan fiyatların hayat standartlarını reel olarak düşürmesini önleyebilmek için nakdî gelirlerini artan fiyatlara yetiştirebilmek için ayarlama gayretine koyulmaktadır. Bu gayret neticesinde de nakdî fiyatlar yükselmekte ve paraya karşı güven azalarak, ferdler eski-

Millî Gelir ve Yatırımlar

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Gayrisãfi milli hâsıla	10,384	12,271	14,321	16,821	17,115	20,559	23,180
Yatırımlar	997	1274	1825	2133	2535	3062	2832
Nisbetler (%)	9,5	10,3	12,7	12,7	14,8	14,9	12,2

sinden daha geniş bir şekilde istihlaklerini artırmaktadırlar. Bilhassa zengin sınıfların masraf hacmindeki artış göze batır bir hal almaktadır. Otel, eğlence ve lüks istihlak faaliyetlerindeki artış bâriz bir hal almaktadır.

Bu sebeplerden ötürü, 1956 yılından itibaren, devam eden enflasyonun Türkiye'de de sermaye teşekkülünü hem hacim, hem de milli hasılaya nisbet itibarıyla düşürdüğü göze çarpmaktadır. Nitekim 1956 yılında gayri safi milli hâsuladan sermaye teşekkülü maksatları için ayrılan kaynaklar ancak 2 milyar 832 milyon lirayı bulmuştur. Halbuki bu rakam 1955 yılında 3 milyar 62 milyon lira idi. Bir yıl esnasındaki düşme 250 milyon liraya yakındır. Diğer taraftan artık Türk ekonomisinin eski devrelerde olduğu gibi, milli kaynaklarının daha yüksek bir kısmını sermaye teşekkülüne ayıramadığı da müşahade edilmektedir. Çünkü yatırımlar gayri safi milli hâsulanın %12.2 sine inmiştir ki bu seviye 1952 de erişilen seviyenin de altındadır.

Buna rağmen Türk ekonomisindeki muvazenesizlik ve enflasyon tazyiki azalmamış, fakat bil'akis artmıştır.

Bu hâdise bize takip edilen iktisadi politikanın, para, kredi ve maliye politikasının memleket iktisadi için nasıl zararlı neticeler vermeye başladığını, kalkınma adı verilen hedefsiz ve şursuz gayretlerin bizzat uzun vadeli iktisadi gelişme imkanlarımızı baltadığını açıkça göstermektedir. Bunun bu gün tasvir ettiğimiz neticeyi vereceğini, kendi tahlillerimizi ortaya koyarak, başka memleketlerin misallerini zikrederek, bu sahada birikmiş tecrübeleri ifade eden yabancı mütehasıslarının ve ilim adamlarının fikirlerini anlatarak senelerce evvel haber vermeye çalışan kimseler olmuştur. Fakat bilgi ve ihtisasa yüz çeviren, kör ve iptidai insiyakleri kendine yegâne rehber ittihaz eden bir tutum, yapılan bütün ikazlara kulaklarını tıkamış ve Türk ekonomisine hesaba sığmaz zararlar vermeye devam etmiştir.

Bugün, meselâ, Güney Amerika'da bazı

memleketlerin enflasyon yoluyla yatırımları artırmak ve iktisadi kalkınmayı hızlandırmak çarelerini aradıkları görülmüştür. Bu yollara bilhassa tanınmış irili ufaklı diktatörlerin mü'acaat ettikleri müsahele edilmiştir. Milletlerarası Para Fonu tarafından nesredilmekte olan Staff Papers adlı üç aylık iktisadi bir dergide Güney Amerika memleketlerinde enflasyonla yatırımlarını yapmak isteyen bazı memleketlerin nasıl iktisadi gelişmelerini kösteklediklerine, bir müddet sonra sermaye teşekkülü vetiresinin nasıl zayıflamaya yüz tuttuğuna dair istatistikli birçok tetkik ve incelemeler nesredilmiştir. Güney Amerika gibi basit ve iptidai metodlarla idare edilen memleketlerin geçirdiği bu acı tecrübeler bizim için de ibret vesilesi teşkil etmeliydi. Fakat artık 1956 yılının yatırım hesaplarının gösterdiği yeni istikamet, kalkınma namına atılan adımların bizzat kalkınmayı nasıl baltalamakta olduğunu bize de kendi hayatımızın acı tecrübeleriyle anlatmaya yardım edecektir.

Okurların Forumu

Rasyonel Tahlil ve Propaganda

FORUM Yazı Kuruluna;

Muhterem Derginizin 79 ncu sayısında (Tarafsızlık Meselesi) başlıklı notunuzda, Rasyonel tahlil ile Propaganda arasındaki farka şöyle işaret olunmaktadır: "Propagandacı ne iddiasına mesnet teşkil eden hâdiselerin seçilişinde, ne de bu hâdiseleri tefsir ve izahta takip edilen muhakeme silsilesinde dürüst ve tarafsızdır. Rasyonel tahlilde bulunan, tarafsız müşahade ve izahda bulunmak isteyen kimse içinse, muhakeme tarzında dürüst davranmak ana prensiptir."

Bu cümle Not'daki ana fikrin bir hülasası ehemmiyetindedir.

Aynı sayılı Derginin baş yazısı cidden güzeldir ve Muhterem Aydın Yalçın'ın bir kaç yazısındaki fikirlere uygundur.

Baş yazı ile notdaki sarıh tarif birbirine uymuyor gibidir. Dense idi ki "Rasyonel tahlilde ana prensip dürüst muhakemedir. Propaganda da bu prensibe sadakat lâzım olmakla beraber tatbikatda bundan inhirafı görür." Bunun bir vakıayı ifade ettiği kabul olunurdu.

Filhakika propaganda tek taraflı görüşlere müstenit bir fikri faaliyete müncer olabilir. Bununla beraber propagandanın iyisi ile kötüsü arasındaki fark, notunuzdaki mevzu ile çok ilgilidir. Tutumun-

da ilim metodlarına riayet etmiş ve ilmi faziletin icaplarından ayrılmamış propagandalar uzun ömürlü neticeler verir.

İlmi ve rasyonel tahlillerle bir fikre ulaşan, bu fikrin rehberliğinde siyasi faaliyete geçen insanların davranış vasıtalarından olan propaganda zımında "Hâdiselerin seçilişinde" ve "Bu hâdiseleri tefsir ve izahta takip edilen muhakeme silsilesinde dürüst" olmaları mümkün ve lâzımdır.

Bir müddet evvel İnönü'yü evinde ziyaret eden bir hanımdan dinledim, İnönü'yü odasında ibadet ederken bulduğunu söyleyen muhatabımın gözleri yaşarıyordu. Ama İnönü'nün bir propaganda veya resmi konuşmasında ağzından dinle alakalı bir tek kelime işittiniz mi? Büyük devlet adamının propaganda'da muhakeme dürüstlüğüne sadakati bakımından bu, bir misaldir.

Zaten propagandayı, bünyesi itibarıyla dürüst ve tarafsız olmayan muhakemeli ve hissi bir faaliyet sayarak siyasetin ilim ışığında ve ilmi metodlarla tedviri lüzumuna dair iddialar da kısmen kuvvetinden kaybeder. Zira kuruluşu ilmi metodlarla yapılan bir faaliyetin izharı metodlarının dürüst muhakemeden yoksun kabulü mümkün olmasa gerekir.

İktidar partisi kısa zamanda bütün mânevi muhtevasını ve fazilet dayanaklarını neden kaybetti?

Çünkü, hareketlerinin ilmi ve bînetice reel bir hazırlanışı yoktu. Çünkü, propagandaları dürüst muhakeme unsurlarını taşıyamıyordu.

Bugün Hürriyet Partisini kurmuş olan faziletli memleket evlâtlarını D.P. den uzaklaştıran, şu veya bu adamın kurnablığı değil, belki D.P. nin bünyesinde bu temel unsurların yer edemeyişidir. Liderlerin rolü de zaten burada idi. Onlara düşen vazife, bu temel unsurlarla Partinin mânevi bünyesini geliştirmekti. Bu vazifelerine sahip çıkamadıkları içindir ki zaman zaman, ve hiç şüphe etmiyorum, istemiyerek partideki ayrılmalara yol açmışlardır.

Propaganda parti namına parti dışında olduğu gibi parti içinde de kullanılır. Propagandanın dürüst muhakeme unsurlarından mahrum oluşu felâket getirebilir.

Şahsen Hürriyet Partisinde kuvvetli istikbal görürüm, çünkü faaliyetlerinin temelini fazilet, propagandasını da dürüst muhakemeye istinat ettirir görülüyor.

C.M.P. ne gelince, Liderinin fazileti, muhakeme selâbeti ve dürüstlüğü bu partiyi hakikaten bir siyasi ekol haline sokmuştur. Çok kıymetli ve aynı prensiplere sadık devlet adamlarının bu partide bulunmaları, bu ekole dünya çapında bir karakter kazandırmaktadır.

Bunları partileri tavsif için değil, tutumlarındaki ilmi ve müsbet karakterin ve propagandalarındaki muhakeme dürüstlüğü'nün onlara kazandırdığı hüviyet bakımından misal diye zikrettim.

Hürmetlerimle,

Ata GERMEN - Zonguldak

C. H. P. ye Tavizler

FORUM Yazı Kuruluna;

Forumun 80 nci sayısında, okurların forumu sütununda (seçimi kim kazanacak) başlıklı Dr. Firuz Alp Kireç'in yazısını okudum. Bu mektupda: (Çapasından, oragından, akşam köye yorgun argın döndüğünde yegâne dinlenme mahalli olan kahvede yorgunluk çıkarırken tellendirdiği sigarasını beş kuruşa alabileceği vadini bir türlü aklından çıkaramıyor. Bütün bu olayları kafasından geçirirken şöyle düşünmekten de kendisini alamıyor ya bizim reylerimiz dağılır da Halk Partisi yine başa geçerse 27 senelik mazi bütün iyi ve kötü taraflarıyla canlanırsa? İşte bütün mesele burada).

Siyasi ve iktisadi meseleleri bilim metodu ile tahlil, teşrih etmeyi prensip olarak kabul ettiklerini sırası geldikçe sütunlarına derceden Forum Dergisinin fikri seviyesine münasip görmediğimiz bu yazının sütunlarımızı işgal etmesini doğru bulmadığımızı ifade etmeyi, son günlerde tarafsızlık mevzuu üzerindeki iddia ve defilerin tartışılması bakımından faydalı gördüm.

Sayın yazar vatandaşın Halk Partisi hakkındaki kanaatlerini ne şekilde tespit etmiştir, hastalarını tedavi ettiği Lapsekiden çıkıp köy köy dolaşmış mıdır, batıda toplumun temayüllerini tespit için sık sık başvurulan sondaj istatistik yaparak veya bir gazetede açtığı anket ile bir netice almıştır? Bu soruların cevabı muhakkak ki hayırdan ibarettir. Sayın yazarın indi kanaatini taşıyan bu ve buna benzer yazıların sütunlarımızda yer almamasını derginizin münevver muhitteki mevkii itibarıyla hoş karşılamadım.

Sayın yazarın C.H.P. hakkındaki bu kötü zan ve tahmini geniş vatandaş kitlelerinin düşünce tarzı olmadığını bilmekle beraber bugün hürriyet havarisi kılık kıyafetiyle ortada dolaşanların rejimin bugünkü hale gelmesinde methaldar olduklarını hafızamızı yokladığımızda hâdiselerle derhal tespit edebiliriz. Bu hâdiselerden bir kaçını zikretmeyi düşünmüştüm amma tenkid konusu yaptığım yazının muhtevası itibarıyla kendimi yormamayı daha uygun buldum.

C.H.P. geçirdiği istihalelerle memleket hayrına çalıştığını ispat etmiştir. İyi niyetinin meyvelerini bu memleket 1950 ve 1954 seçimleriyle tatmıştır.

Bu vesile ile hürmetlerimi sunar Forum'a muvaffakiyetler dilerim.

Avukat Hüseyin Öktem — Burdur

Forum Limonlukta mı?

Yazı Kuruluna,

FORUM'u birinci sayısındanberi alır ve okurum. Naşirinden alınmış olması çok muhtemel bulunan bilgiye göre, bu dergi 12000 satıyormuş. Bir o kadar da ilâve okuyanı olduğunu kabul etsək - 1955 nüfus sayımına göre 24.000.000 nüfuslu - Türki-

ye'de bu derginin savunduğu fikirlerden haberdar olup faydalanan vatandaş sayısı en çok % 01 nisbetinde demektir. Muhakkak ki bu okurların da pek çoğunun elinde memleketin bugün içinde bulunduğu durumun düzeltilmesine müessir olacak kudret yoktur. Ve yine çok muhtemeldir ki bu kudreti haiz bulunan birçok Milletvekillerinin Türkiye'de FORUM adlı bir dergi neşredildiğinden haberleri bulunmamaktadır. FORUM'u belki muhalefet Milletvekillerinin de pek çoğu okumamaktadır.

1956 sonbaharı olayları ve dini siyasete âlet eden vaz'ın af talebinin reddi hakkında İktidar Partisi Meclis Grupunda ve Teşrii Organımızdaki kaynaşma memleketimizin geleceği hakkında pekçok ümitlerin işaretini taşımaktadır...

Bir memlekette ilim adamlarına düşen vazife bilgilerini yalnız kendilerine veya muayyen bir zümreye hasretmek değildir ve olmamalıdır. İlimi müktesebatlar pratik hayata yayılmalı ve günlük hayatta tatbiki sağlanmalıdır. Bu vazife de ilim adamlarına, ilim mensuplarına düşmektedir. Bizim daha çok pratik, bilgisini hayata tatbik edebilen ilim adamına ihtiyacımız vardır. FORUM'da pek nefis, pekçok faydalı, ekonomik, hukukî ve siyasi dertlerimize çok isabetli teşhisler boyan yazılar yayınlanmakta, tecrübeler neşredilmektedir. Bunlardan teşrii vazifelerinin yükü altında ezilen, kıvranan, insaf sahibi, vatanperver Milletvekillerimizi haberdar etmek, kendilerini mütehasıssı olmadıkları ilim sahalarında da tenvir etmek lâzımdır. Bu memleket ilim adamlarının ve münevverlerinin başlıca vazifesi olmalıdır; hele FORUM için gaye sayılmak lâzımdır. Milletvekillerimize, teşrii vazifelerini yaparken ilim adamlarımız yardım etmeli ve ilmi müktesebatlarından, dünyada olan bitenden kendilerinin malûmattar olmalarını sağlamalıdır...

Ben şahsen şunu teklif ediyorum: Bütün Milletvekillerimiz FORUM'a parasız akbone kaydedilsin; kendilerine FORUM koleksiyonunun tamamı parasız olarak gönderilsin.. Bu işin külfeti 600 sayı üzerinden, bilhesap, nüsha başına 3 kuruştur. Bu işin mali külfetini FORUM'un fiyatına 5 kuruş zam yapmak suretiyle bertaraf etmek mümkün. Buna hiçbir FORUM okuyucusunun itiraz etmeyeceği muhakkak.. Memleketin ilmin ışığı ve önderliği altında idare edilmesi ve ilerlemelerimizin sağlam temellere dayandırılması pahasına bu külfet hiçtir. Ve hakikaten çok yerinde bir iş yapılmış olacaktır...

Bu takdirde FORUM'un istikbali bakımından iki ihtimal belirlemektedir:

a) Ya iktidar partisi şimdiye kadar kendi emellerine zararlı bulduğu FORUM'un varlığını mesele yapacak.. Hakkında takibat açtıracak ve kapatacak. Kİ GALİP SAYILIR BU UĞURDA MAĞLUP!..

b) Veya FORUM'dan meşgaleleri sebebiyle haberdar olamayan Sayın Milletvekillerimiz (iktidarda - muhalif) memlekette, dünyada ilim adamlarının, siyasi - hukukî ve ekonomik gidişatımız hakkındaki nokta-i nazariyatını öğrenecek ve Büyük Millet Meclisi, Hükûmeti, Denetleme işini çok daha mükemmel yapmak bakımından uyarılmış olacak...

Bu hususta okurlar arasında bir anket açılrsa?..

Nüfusumuz her bir milyon arttığına göre 27 milyon nüfuslu Türkiye'de 12000 satan ve azami 25000 kişi tarafından okunan bir dergi kendisini yaşıyor sayamaz.. FORUM'un bütün etkisi bundan ibaret kalacaksa kapansın daha iyi.. Zaten iktidar partisi ileri gelenleri FORUM'un bu devrede kulak, solda sıfır kabilinden tesirini bildikleri için ona göz yummakta ve ilerde Büyük Millet Meclisinde, Türkiye'de fikir ve matbuat hürriyeti var mı? yok mu? diye bir gensoru açıldığı veya dünyada böyle bir cereyan uyandığı zaman Türkiye'nin ilim limonluğu'nda yetişen NADİR BİR ÇİÇEK olan FORUM'u gösterebilmek için, hin-i hacette baş vurabilmek için onu ellerinde koz olarak bulundurmaktadırlar. Zeki, kurnaz iktidar zıvamdarları hep bu zihniyetle değil midir ki, memlekette ekaliyette kalan şehirliye, münevvere aldırış etmemekte, ilme arka çevirmiş bulunmaktadırlar...

Bence, FORUM limonlukta yaşamakta devam ettikçe, Türkiye'nin normal, hergünkü açık havasına çıkmadıkça vazifesini yapmıyor, yapamıyor demektir. Vazifesini yapamayan bir organın yaşaması ile yaşamaması arasında bir fark yoktur bence... Haydi bir cesaret... Ne yazık ki medeni memleketlerde nefes almak kadar tabii bir hak olan böyle bir hareket cennet Türkiye'mizde cesaret sayılmaktadır. Biz hâlâ böyle şeylerle mi uğraşmalıyız. Bizim böyle şeylerle uğraşmaya vaktimiz mi var?..

H. MİRÇİ

Köy Kalkınması

Yazı Kuruluna;

Köy dâvamız mevzuunda aylardan beri çeşitli inceleme, tenkid ve tahlil yazıları derginizde yer almaktadır. Bu yazıları büyük bir ilgil ile takip etmekteyim.

Mesleğim icabı, zamanımın mühim bir kısmını köylerde köylü vatandaşlarla konuşmak ve dertleşmek suretiyle geçiren bir insan sıfatıyla düşüncelerimi Forum'a yazmak istedim.

Köy dâvamızı, bir bütün olarak ele alıp, köylerin hepsini kalkınmamış kabul etmek, bence hatalıdır. Umumiyetle diyebiliriz ki, Ankara'nın batısında bulunan köylerin pek çoğu, doğu bölgemizde bulunan birçok kazamızdan her bakımdan üstün bir manzara arzeder. O kadar ki, gerek iktisaden ve gerekse fikren olagelen bu kalkınma karşısında insanın göğsü iftiharla kabarıp.

Doğu bölgesi ise köy ismini lâyık görmediğimiz birçok acayıp kuruluşların adeta pazarı halindedir.

Her imkândan mahrum bu bölgelerde idealist üniversite mezunu gençlerin boşuna çırpınmaktan başka birşey yapabileceğini ben zannetmiyorum.

Köylerimizi kalkındırmak mı istiyoruz? Evvellâ oraya medeniyeti götüreceğimiz yolları yapmalıyız. Yoksa yolu olmayan dağ tepesinde veya sel yatağında ku-

rulan bir köyü kaldırmak hayal olmak-tan ileri gidemez.

Köyleri kaldırmak için çalışmaya başlamadan evvel köylerimizin kuruluş yerlerini her bakımdan incelemek birinci şarttır.

Bütün köylerde bir ilkokulun öğretmenleriyle birlikte mevcut bulunması, köy kalkınmasının ilk merhalesini teşkil etmelidir. Okul çağına gelen yavruları, köy muhtarının, ağasının hatırı için tahsilden geri bırakmayıp ilk okulu bitirme mecburiyetini kayıtsız, şartsız tatbik etmelidir. Bu doğru işi yapan öğretmenin de hiçbir şekilde siyasi partilerden, bilhassa iktidar partisinden, geleceği bakımından endişesi olmamalıdır.

Köy okullarında, tatbik edilecek eğitim programları üzerinde hassasiyetle durmanın faydalı olacağına inanıyorum. Esaslı bir öğretim programını başarıyla tatbik eden ilkokuldan mezun olacak talebelerin köy imamının yersiz telkinatına kapılacağına, herhalde ihtimal vermek zordur.

Köy kalkınması bakımından köylüye gerekli bilgiyi verecek, yardımı yapacak memur ve teknisyenlerin köye gönderilmesi de mühim bir konudur.

Okuduğum yazılarda, sağlık memuru, hayvan sağlık memuru ve ziraat memurunun köye gönderilmesi istenmektedir ki ben bu düşüncelerin aleyhindeyim.

Sebebine gelince : Sağlık memurunun vazifesi enjeksiyon yapmak, pansumanlarla meşgul olmaktan ileri geçemez. Peki köylünün sıhhi durumuyla, onun hastalıklarıyla kim meşgul olacak? Dertlerini kim teşhis edecek? Onun için köye evvelâ tabibi yerleştirmeli; ona yardımcı personel olarak sağlık memurunu vermelidir.

Hayvan sağlık memuruna gelince; Türk köylüsü en çok bunlardan zarar görmüştür. Köyde kendini veteriner hekim diye tanıtip, teşhis edemeyeceği hastalıkların yayılmasına sebep olup köylüyü zarara sokan onlardır. Bunun en güzel misalini son şap hastalığı vermiştir.

Türkiye'de maalesef yeteri kadar veteriner hekim bulunmaması sebebiyle birçok kazalarımızda hayvan sağlık memuruna veteriner hekim vazifesi gördürülmesinin zararları ortada dururken köylüye faydalı olur diye hayvan sağlık memurunu önceden köye yerleştirmek büyük bir hatadır.

Bunun için köye hayvan sağlık memurundan önce veteriner hekim yerleştirmeli ancak onun mesuliyeti ve direktifi altında hayvan sağlık memuru vazife görmelidir.

Yalnız bu personeli köye yerleştirirken onların ihtiyacı olan maddeleri de birlikte vermelidir. Aksi takdirde bütün yapılan işler bir lüks olmaktan ileri geçemez.

Köylüyü kaldırmak için açılan kredilerin yalnız traktör ve benzeri araçların alınmasına harcamakta hatalıdır.

Yurdumuzun doğu bölgesinde olduğu kadar batıda da makinalı ziraatın yanında hayvancılığa önem vermelidir. Hiçbir zaman ne köylüyü ne de Türkiye'yi yalnızca ziraatın kaldıramıyacağı hakikatı artık herkesce kabul edilmektedir.

Köylünün boş zamanları, yukarıdan

beri üzerinde durduğumuz noktalar ifa edildikten sonra, kendiliğinden kıymetlenmektedir. Zira okumanın ve verimli çalışmanın zevkini alan köylü boş vaktini gidip köy kahvesinin dumanlı havasını teneffüs etmekte değil, ya evinde veya serin bir ağaç altında kitap yahutta gazete okuyarak pilli radyosunu açıp memleket havalarını, havadislerini dinliyerek geçirecektir.

Saygılarımla;

M. Necdet Atala — Erzurum

Yine Köy Davası

FORUM Yazı Kurulu'na;

Biz beş on kişi, haydi bir kaç yüz diyeyim; köyün ve köylünün acı halini görmüş daha çok okumuşuz da, almışız elimize kalem ver yansın ediyoruz... Ama köy ve köylü öte yanda olduğu gibi duruyor, daha duracak da... Hani, Archimides bana, istediğim kaldıraç verin dünyayı kaldıracağım size, demiş ya. İşte biz de elimizde kalem, kaldıraç mı bu ne, koskoca devasa kırkbin köyü kaldırmak, kaldırmak için savaşıyoruz. Olmaz kardeşim, olmaz Türkiyede eli kalem tutan ellerin tüm kalemleri bir araya gelse istediğimiz kaldıraç gene de olmaz. Olmaz ya, biz başka yazar başka söyleriz, başka laf eder başka şey yaparız. Sözümlüz özümüze uysa bile, kaç kişi çıkar bu şekilde? Hem sonra bu bir avuç idealist insan erimez, kaybolmaz mı toplum içinde? İşte bu sebeptendir ki ben 79 sayılı Forum'da, "Memleketin köy kalkınmasından evvel kalkınmış idealist, milliyetçi münevvere ihtiyacı vardır" demiştim. Sayın B. Altay bunu okumamış gibi benim; yazdığı ve ileri sürdüğü sözlerin köylerde iyi ve bilimsel olarak uygulanıp uygulanmadığını incelemekliğimin gerekli olduğunu 81 nci sayıda söylüyor... Uzun gidemiş diye bilimsel yolu bir kenara koyalım diyor yazar, başka memleketlerdeki deneysel yolla konuştuğunu söylüyor. E, siz deneysel olunuz ben bilimsel. Olmaz ki.. Öyleyse deneysel olalım bir kez.

Köylü her şeyini köye şehirden götürmektedir. Ama her şeyini, görgüsünü, görgüsüzlüğünü, ahlakını, ahlaksızlığını, daleverasını, tuzunu, biberini, rakısını, şarabını, ilacını, şifasını, mahkeme ilâminin, inanır mısınız, buğdayını satıp fabrika ununu bile şehirden götürmektedir... Halbuki köylü, küçük şehirde ya da kasabada (yem torbası) dır. Büyük şehir içinde ise ya yüzüne bakılmaz ya da (hacığa) diye sadece kesesine bakılır... Köye en büyük etkiyi yapan ilçelerdir. Uzun sözün kısası son yüz yılın uygarlığı eğer birgün, köye girecekse bunun giriş kapısı ilçeler olacaktır. Şimdi gelin de bir köylünün ilçedeki durumunu gözlüyalim. İlçelerde köylü; hâkim karşısında azarlanacak, jandarma kumandanı karşısında haşlanacak çocuktur. Hekim karşısında hastalığı geçmiyen hasta, avukat karşısında dâvası bitmiyen maznundur. Hükümet dairesinde memuruna, kâtibine, odasına üç beş lira bahşış verebilecek iç turisttir. Mimar ve mühendis karşısında çalıştırılıp da karşılığını istemeğe yetkisi olmayan bir ırgattır. Aslında küçük tefeci ol-

duğu halde büyük tüccar denilen bir kaç ejder karşısında köylü, % 30 faiz verebilen bir mirasyedir... Öte yandan ilçeye inen köylü fırına uğrasa kendisine bayat ekmek sokuşturulur, helvacıya gitse pekmez helvasından kazık yer, kunduracıya girse bir de bakar ki pabucun en kötüsü heybenin içindedir... Saymakla bitmez ki bunlar..

E, sonra siz gelin de bozuk düzen bu gidiş içinde köylüye; seni toprak sahibi yapmak lazımdır, imamını kovalım okul görmüş imam gönderelim sana, boş zamanlarını değerlendirilim, imar işlerini öğretelim sana, ebe, ziraat memuru, sağlık memuru gönderelim olmazsa ayda âlemde biz ekiplerle gelelim sana, derdini dinliyalim, sana yaşamasını öğretelim demek hal eder mi köy dâvasını?

Sözün kısası köyün kalkınmağa ihtiyacı vardır ama, unutulmasın ki bu memleketin aydın ama gerçek aydına ihtiyacı daha fazladır bence.. Bütün bu yazılanlar içinde en gerçek sözü sayın Aydın Yalçın etmiştir. Bu işi - diyor Yalçın - ancak aydın bir âemme efkârının desteklediği ve taziyik ettiği bir devlet politikası başarabilir... E, biz böyle bir aydın topluluğundan yoksun kaldıkça siz istediğiniz kadar köy kalkınması üzerine kurallar düzenleyin, isterse bunlar başka yabancı memleketlerde de tatbik edilmiş olsun bu yazılanlar buz üzerine yazılmış olacaktır. Şu fakir memleket ufkunda (köylü efendimizdir) dediğimiz günden bu güne kadar ki buzların eridiği gibi, bu buzlar da eriyecektir...

Saygılarımla...

O. Zeki Özturanlı — Söke

Sendikalarımızın Gelişmemesi Sebepleri

FORUM Yazı Kuruluna;

İşçilerimizin sosyal, siyasi ve iktisadi durumlarını düzenlemek için giriştikleri teşkilâtlı hareketleri, iki yönden inceliyebiliriz.

- 1) İşçi Partisinin kurulması,
- 2) İşçi Sendikalarının kurulması.

Her sosyal sınıf ve zümrenin menfaatlerini savunmak iddiasında bulunan bugünkü partilerimiz, birer modern parti sayılabilirler mi? Memleketimiz için "çalışan sınıf"ın menfaatlerini kanuni yollardan gerçekleştirilmeye çalışacak, siyasi mahiyette bir işçi hareketi, faydalı olacak mıdır? Memleketimizde kurulan "İşçi Partisi"nin gelişmemesi sebepleri nelerdir? İşçilerimiz böyle bir cereyanı nicelik ve nitelik bakımından besliyecek bir durumda mıdır? Gibi soruların cevabını kıymetli FORUM OKURLARI'na bırakarak; sendikalarımızın gelişmemesi sebeplerini a) İşçiler, b) Çalışma mevzuatı, c) İşveren yönünden incelemeye çalışacağım.

a) Memleketimiz bir ziraat memleketi ve halkımızın çoğunluğu da çiftçidir. Endüstrimiz henüz yeni ve gelişme çağına olduğundan; büyük işçi kütellerini barındıran şehirlerimiz yok. İşçilerimizin bir çoğunu da; devamlı işçi olmayıp bir müddet şehirlerde çalışıp köylerine dönen çiftçiler

teşkil ediyor. Bunlar, bu kısa müddet zarfında köylerindeki alışkanlıklardan kurtularak, bir endüstri işçisi durumuna giremediklerinden sendikaların önemini kavrayamamaktadırlar.

1 — İşçilerimizin tahsil durumu düşük ve okumuyorlar,

2 — Yetişkin ve tecrübeli sendikacılarımız pek azdır,

3 — Particilik zihniyetinin zaman zaman bazı kimseler tarafından sendikalara sokulması,

4 — Sendika liderleri arasında şahsi rekabet hissi ve bazı menfaatperestlerin bulunması; bunun sonucu olarak sendikaların parçalanması, işçilerin sendikalardan soğuması ve sendikaların maddi ve manevi güçlerinin azalması. İşçiler yönünden sendikaların gelişimini köstekleyen sebeplerdir.

b) Devletin yukarıdan aşağıya doğru aldığı tedbirler mevzuat kanalı ile uygulanır.

Sendikalarımızın gelişmesine engel olan sebeplerden biri; uzun bir koalisyon yasağı devridir. Koalisyon yasağının kal-

dırıldığı 1946 dan sonra sendikalar bir gelişim göstermişse de, bugünkü çalışma mevzuatı sendikacılığımızın gelişimini sağlayıcı hükümlerden yoksundur. Grev hakkı verilmemiştir. Kollektif akit yapılamaz. Sendikalar Kanunu, bir işçinin sendikaya üye olması veya olmaması için kimsenin baskı yapamayacağını belirttiği halde; (M. 9) buna karşı gelenin ne cezaya çarptırılacağına dair bir açıklık yoktur. Birlik, federasyon ve konfederasyon gibi sendikaları birleşmeye doğru götürecek olan teşkilatlanmalara dair kanunun boşluklarını doldurmak gerekir. Sendikalar Kanununun 5 nci maddesinde "Sendikaların siyasetle iş-tigal edemeyeceği" belirtiliyorsa da açıklıktan mahrum olması anlaşamamazlıklara sebep olmaktadır.

İş Kanunumuzun baştan incelenerek, yeni ihtiyaçlara uydurulması zorunludur. Devletin neşredilen kanunları uyguluyacak bilgil personele ihtiyacı vardır. Ama ne yazık ki iktidar zaman zaman sendikalara sert davrandığı gibi; Çalışma Bakanlığınca da işçi eğitimine gereken önem verilmemektedir.

c) Bir engelde işverenlerimizin, yanlış bir düşünceyle sendikaları kendileri için tehlikeli görmelerinden ileri geliyor. İşveren sendikaları olmadığı gibi, işverenlerimiz, işçi şikâyetlerinin toplu halde değil, tek olarak yapılmasını istemektedirler. Her bakımdan durumları işçilere göre kuvvetli olduğundan onlar üzerine baskı yapabiliyorlar. Buna karşılık sendikaların elinde grev ve kollektif mukavele akti gibi hiçbir kuvvet yoktur.

En büyük işveren de devlet olunca, sendikaların durumu büsbütün tuhaflaşıyor. Gerçi sendika zamanında devletle işçi arasına girer ama, henüz biz bunu yadırgıyoruz.

İşçilerimiz bu güçlüklerle çarpışırken; toplumun ilgisizliği, aydınların seyirci kalması, bu kanunun onlara korkunç gelmesi, buna karşılık bazı yazar ve yüksek mevki sahibi kimselerin, işçi dertleriyle ilgilenenleri kötü niyetlikle suçlandırması, üzülecek noktalardandır.

Izmit — Bulut Altay

Ne Diyorlar

Fikirsiz Kuvvet

Milovan DJILAS

(Daily Telegraph gazetesinden iktibas edilen aşağıdaki yazı, Sovyet sisteminin hakiki çehresini göstermek maksadiyle eski Yugoslav Komünist Partisi liderlerinden Milovan Djilas tarafından yazılan «YENİ SINIF» adlı bir kitabın özetidir. Djilas uzun zaman Tito'nun yakın mesaf arkadaşlarından en başta geleni idi. Fakat sonra komünizm hakkındaki fikirlerini değiştirdiği ve Batılı anlamda bir demokrasi düzenini savunduğu için Tito tarafından hapse atılmıştır. Hâlen Yugoslavya'da mahkûmiyetini çekmektedir.)

Sovyet Rusya ile diğer komünist memleketlerde her şey liderlerin (hattâ Lenin, Stalin, Trotsky ve Bukharin de dâhil) umduklarından başka türlü cereyan etmiştir.

Bir kere onlar Devletin çabucak silinip gideceğini, demokrasinin kök salacağını beklemişlerdi. Tam tersi oldu, Gene onlar hayat şartlarında çok geçmeden bir ilerleme, bir düzelme olacağını sanıyorlardı. Bu yönde hemen hiçbir düzelme olmadığı gibi üstelik boyunduruk altına alınan Doğu Avrupa memleketlerinde bir gerileme vukus gelmiştir.

Gene inanılıyordu ki, şehirlerle köyler, kafa işçiliği ile beden işçiliği arasındaki farklar zamanla kaybolup gitsin. Oysa bu farklar daha da derinleşmiştir.

Hayallerin en büyüğü, Sovyet sisteminde bir yandan endüstrileşme ile kollektif metodun tatbiki, öte yandan kapitalist mülkiyetin ortadan kaldırılması sayesinde sınıfsız bir cemiyetin yaratılacağı idi. 1936 da yeni Sovyet Anayasası yürürlüğe girdiğinde, Stalin «sömürücü sınıf» in artık tamamen yok olduğunu bildirmişti. Gerçekten de kapitalist ve diğer an'anevi sınıflar yok edilmişti. Ne var ki, yeni bir sınıf, tarihte bir benzeri asla görülmemiş yeni bir zümre, türemişti.

Bu sınıfın, kendinden önce gelip geçmiş her sınıf gibi, iktidarı elinde tutması ile, bütün insanların yararına, hürriyet ve mutluluklarına hizmet edeceğine inanması tabii idi. Bürokrasi, yahut daha uygun bir deyimle siyasal bürokrasi hüviyetini taşıyan bu yeni sınıf kendine has birtakım özellikleri yanında daha önceki sınıfların bütün hususiyetlerini de tevarüs etmiştir. Öteki sınıflar, hemen istisnasız, kendi cemi-

yetlerinde ekonomik hayat yeni bir şekil aldıktan sonra iktidarı ele geçirmişlerdir. Komünist sistemdeki yeni sınıf ise, şekil almış olan yeni bir ekonomik düzeni tamamlamak için değil, fakat kendi tasavvurundaki düzeni kurmak ve böylece cemiyet üzerinde hâkimiyetini tesis etmek emeli ile iktidara gelmiştir. Zaaflarını ve çürük yönlerini kapatmak için de bir inanç birliği ile demir bir disiplin yaratmak lazımdı.

Denebilir ki yeni sınıfı teşkil edenler, idari yetkiyi ellerinde tuttuklarından, özel imtiyazları ve ekonomik rüchan hakları olan kimselerdir. Her parti üyesinin bu yeni sınıfa dâhil olduğu sanılmasın. Gerçi sınıfa vücut veren partidir; fakat sınıf partiyi üs olarak kullanmakta, öylelikle gelişmesini sağlamaktadır. Sınıf gitgide büyümekte ve kuvvet kazanmakta, parti ise tersine zayıf düşmektedir. Bu gelişme iktidarda bulunan bütün komünist partilerinin alnyazısıdır. İdari memurlar dışında sadece özel ve seçkin bir tabaka yüksek kademedeki bürokrasinin çekirdeğini teşkil etmektedir.

Komünist olmıyan Devletlerde bürokratların üstünde ekseriya halk tarafından seçilmiş siyasi âmirler, veya hususi teşebbüs alanında ise bizzat iş sahipleri, bulunur. Oysa komünist bürokratlar kendi başlarına buyrukturlar. Yeni sınıfın mülkiyet imtiyazları, milli geliri dilediği şekilde dağıtma yolunda yalnız kendine tanıdığı hak ve yetkide bilfassa belirlemektedir. Buna ücret ve maaşları tayin etmek, ekonomik gelişmeyi yönlendirmek, devletleştirilmiş vesair servetleri kullanmak hususlarındaki sınırsız yetkileri de eklenmelidir. Komünistleri mülkiyet haklarından yoksun etmek, onları bir sınıf olarak ortadan kaldırmak demektir. Onları diğer sosyal yetkilerinden vazgeçmeye zorlamak ve öylelikle, işçilere yaptıkları zulmlerin kârından paylanma imkânı vermek (ki kapitalizmde grev ve

parlamentar mücadele ile sağlanır) hürriyet ve demokrasinin başlangıcı ve komünist tekelciliği ile totaliterliğin sonu olacak demektir.

Diğer siyasi sistemlerde de profesyonel politikacılar vardır. Bâzi aşırı hallerde bunlar da hükümeti kendilerine ve etraflarındaki takımlara imtiyaz sağlamak, yahut şu veya bu tabakanın ekonomik menfaati lehine davranmak için kullanırlar.

Oysa komünist sisteminde durum başkadır; bu sistemde iktidar ve hükümet, memleketin hemen bütün servetini kullanmak, satmak veya o servet üstünde keyif sürmekle bir mânâya gelir. Kim ki iktidarda post kapar, imtiyazlara sahip olur; dolayısıyla servet edinir. Netice olarak, Komünizmde bir meslek sayılan politika veya siyasi iktidar, başkalarının sırtından geçinmeyi isteyen parazitlerin idealidir.

Uzun bir zamandanberi komünist inkılap sistemi asıl tabiatını gizli tutmaya çalışmaktadır. Yeni sınıfın ortaya çıkışı, sosyalist ibare ve sloganları ile kolektif mülkiyet maskesi altında gizlenmektedir. Sosyalist mülkiyet dedikleri şey aslında siyasi bürokrasi takımının hususi mülkiyetinden başka birşey değildir.

★

Meselenin bir cephesi de şudur: modern komünizmin gelişmesi ile yeni sınıfın ortaya çıkışının belirtileri bu sistemi ilham edenlerin karakter ve rollerinde göze çarpmaktadır. Lenin partisi içinde serbest tartışmayı hoş görmüş, iyi veya kötü hiçbir fikrin ifadesini kayıt altına almayı düşünmemişti. Stalin başa geçince parti - içi her türlü tartışmaya son vermiş, resmi ideoloji sözcülüğünü sadece merkez kürsüsünün, yani kendisinin, bir hakkı olarak tanımıştı. Stalin daha da ileri giderek partiyi ikinci plâna attı, asıl çekirdeğini yeni sınıfın bünyesine göre tâdil etti, ve partiyi imtiyazlı, şekilsiz ve renksiz bir grup haline getirdi.

Marx, Londra'da fakir bir göçmen olarak öldü. Lenin, hakkında efsaneler başlamış bir diktatör olarak dünyayı terketti. Stalin ise henüz ölmeyen bir tanrı mertebesine kendini yükseletmişti.

Gerçi bilmiyerek de olsa, yeni sınıfı ilk kurmaya yeltenen Lenin'dir. Zira partiyi Bolşevik esaslarına göre teşkilâtlandıran, onun yeni bir cemiyeti kurmadaki biricik rolü üstüne teoriler geliştiren odur.

Fakat yeni sınıfın hakiki ve doğrudan başlatıcısı Stalin'dir. Stalin çabucak tepki gösteren, huysuz, kabalığa mütemayil, iyi eğitimden yoksun, konuşmasını pek beceremiyen biri idi. Ama öte yandan amansızca doğmalara bağlı ve yaman bir idareci idi. Gürcistan'dan çıkmış olan bu adam, herkesten daha çok, Rusya'ya hâkim olan yeni kuvvetlerin onu ne yana sürüklediğini biliyordu.

★

Yeni sınıfın kurulması öyle kolay ve pürüzsüz olmamıştır. Bir kere mevcut sınıfların şiddetli muhalefetleriyle karşılaşmış, sonra realiteyi kafalarındaki ideallerle bir türlü uzaklaştıramıyan inkılapçıların tepkisi son derece sert olmuştur. Inkılapçıların karşı koyması en iyi örneğini Stalin -

Trotsky mücadelesinde göstermiştir. Trotsky, geniş kültürü, parlak zekâsı, kuvvetli kalemi ve hitabeti yanında bir eksikliğin kurbanı gitmiştir: Realite duygusu. O, hayatın alelade olayları içinde bile bir inkılapçı kalmak istiyordu. Partinin gitgide asıl hürriyet ve karakterini kaybedip her türlü idealden mahrum, sadece hayatın günlük menfaat ve zevklerine ilgilenen yeni bir sınıf haline gelmekte olduğu bir sırada Trotsky, hâlâ partiyi inkılapçı tutmaya, eski idealleri canlandırmaya savaşıyordu. O, harb, açlık ve ölümlü zaten bitkin ve yığın düşmüş bir yığından hareket bekliyordu. Bilmiyordu ki, yeni kurulan sınıf artık dizginleri ele almış ve ele geçirdiği imtiyazların keyfini tatmaya başlamıştı. Trotsky'nin ideal meşalesi ufukları kızartıyordu, fakat yığın yığınları ısıtmıyordu bile.

Trotsky, geçmişe karışmış bir inkılabın adamıydı. Stalin ise günün, daha doğrusu geleceğin adamıydı. Yeni sınıf bir zamanlar muhtaç olduğu inkılapçıları ve nasçıları artık istememektedir. Hele Stalin'den sonra, onu Khrushchev, Malenkov, Bulganin, Shepilov gibi her sözlüleri alelade insanları yankılayan basit insanlar bile tatmin etmektedir.

Lenin'in inkılapçı komünizmi yerini Stalin'in dogmatik komünizmine bırakmıştı. Şimdi de kolektif liderlik veya daha doğrusu küçük bir oligarşi zümresi altında daha az dogmatik bir idarenin şekil almakta olduğunu görüyoruz. İtiraf etmeli ki, komünizmin kahramanlık çağı geçmiştir. Büyük liderler devri kapanmıştır. Yeni bir sınıf yaratılmıştır. Basit pratik idareciler devrine girilmiştir. Bu yeni sınıf haşmet ve servetinin zirvesine ulaşmıştır; fakat

yeni fikirlerden yoksundur. Artık halka söyliyecek sözü yoktur. Ona kalan tek şey kendi varlığının meşruluğunu sağlamaktır.

Yeni sınıf ne derece tekelci ve totaliter olursa olsun, gelişen şartlar onu yığınlar önünde geri çekilmeye zorlayabilir. Yetkilerini savunmada, idareci sınıf, memleket servetini keyfine göre harcadığı halk tarafından anlaşıldıkça, yeni reformlar gerçekleştirmek zorunda kalacaktır. Durmadan, mutlu insanların yaşadığı, bütün fertlerin eşit haklara kavuştuğu ve her türlü istismardan kurtulduğu bir cemiyet yaratılmı göstermek zorundadır.

Yeni sınıf, devamlı olarak derin iç gelişmelere düşmeden sakınamıyacaktır. Zira, tarihi menşesine rağmen ele geçirdiği mülkiyeti meşrulaştırma imkânını bulamıyacaktır. Kaldı ki, kendi varlığını mahvetmeksizin, bu mülkiyetten vazgeçemez de. Endüstrileşmeyi başardıktan sonra, zora dayanan yetkilerini artırmaktan, halkı soymaya devam etmekten başka bir şey yapamaz.

Yeni sınıf gerçekleştirdiği inkılapla en büyük başarısını sağlamışsa da, halk üzerindeki murakabe metodu tarihin en yüz kızartıcı sahifelerinden birini teşkil etmiştir. İnkılabın başarılmasındaki macerada methe değer taraflar bulanlar belki de olacaktır, fakat kullanılan usuller daima insanlığı utandıracaktır.

Yeni sınıf tarih sahneyi terkettiği zaman (bu onun kaderidir) daha önce gelip geçmiş sınıfların hepsinden daha az üzüntü sebebi olacaktır. Kendi bencil maksatlarına uymıyan herşeyi bastıran ve boğan bu sınıf, kendisini kendi eliyle başarısızlığa ve yüz kızartıcı hüsrana mahkûm etmiştir.

Çeviren: C. Y.

Çin Komünizmi Yeni Bir Safhaya Girdi

Gay WINT

Komünizmin "islah" edilmesi hakkında Mao Tse-tung tarafından verilen direktif, Çin komünizminin yeni bir safhaya girdiğini mi göstermektedir? Çinde Komünizm, düşünce hürriyetinin ve tenkidin müsamaha ile karşılandığı yeni cins bir komünizm mi olacaktır?

Çin'de veya Rusya'da, nerede olursa olsun, komünist sistemin hakiki bir liberalizasyona tâbi tutulduğunun bildirilmesi kadar hiçbir haber dünyada umumî bir memnuniyet yaratamaz. Son on iki sene zarfında dünyayı kaplayan korkunun çoğu bu şekilde giderilmiş olurdu. Fakat maalessif, Mao'nun nutku, olduğundan daha fazla birşey ifade eder görülmemelidir. Hakikatta, eğer sarfettiği sözler oldukları gibi kabul edilecek olurlarsa, Peking'in niyetinin liberalizasyon olmadığı açıkça görülür.

Bu islah hareketinin gayesi hususunda

Mao çok açık bir ifade kullanmaktadır. Bu gaye, Komünist sistemi kuvvetlendirmek, onu dış tesirlere karşı daha mukavim ve misyonunu tatbik etmekte daha muktedir kılmaktır.

Bu misyon nedir? Mao nutkunda, komünizmin, dinî idealizmi ve Marxizmde yeri olmıyan diğer herhangi bir fikri kökünden söktüp atması lâzım geldiğini hiç bir şüpheye mahal bırakmıyacak şekilde açıkça söylemektedir. Fakat kuvvet kullanmak suretiyle iş başarmanın son hududuna geldiğini de kabul etmektedir. Yeni ve daha psikopojik bir tavır takınılmasının sebebi de işte budur.

Belki de nutkun en alâka çekici pasajları, komünizmin zafiyetinin, bürokratik usulleri, herkese açık bulundurulmaması ve keyfi tavri hareketi yüzünden Komünist Partisinin popüler olmamasında aranması icabettiğini Mao'nun kabul ettiği pa-

şajlardır. Mao, Partiyi tenkid ederek onun ıslahına yardım etmelerini halktan istemektedir. Fakat gaye, Komünist Partisinin kayıtsız şartsız kontrol otoritesini gevşetmek değildir. Bilakis Çin'i, mâzide olduğundan da daha katı bir otoriteyle idare edebilmesini sağlamak için ona yeni bir canlılık vermektir.

O halde düşünce, hürriyeti ile "çiçekler" ve bunların "açılması" hakkındaki parola ne oluyor? Mao, her açılan şeyin "çiçek" olmadığı hususunda dinleyicilerini ikaz etmektedir. Muzır otlar da vardır. Çiçeklerin bu muzır otlardan nasıl tefrik edilmesi lâzımgeldiği hususundaki tavsiyesi bilhassa mânidardır. Çiçekler, diyor, Komünist Partisiyle halkın birliğini takviyeye yarayan, Komünist Partisinin otoritesini kuvvetlendiren, devletin merkezi kuvvetini artıran ve Çin'i Rusya'ya bağlamaya hizmet eden fikirlerdir. Muzır otlar ise komünist sisteme aykırı her türlü fikirlerdir.

Nutkun, Çin'de rejimin ilk yıllarında komünistlerin kusurları ve gaddarane hareketleri hususunda itiraflarda bulunduğu da bir hakikattir. Nutuk, Komünistlerin "şövenizmini" ve bilhassa, Çin hudut mntakalarındaki geri halklara karşı takındıkları tavri takbih etmektedir. Nutkun ele geçen muhtelif şekillerinden birisi, "karşı-ihtilâlciler" gibi tâkip edilen 800.000 Çinlinin kılıçtan geçirildiğini itiraf etmektedir. (Nutkun dikkatle gözden geçirilip Peking'de yayınlanan şeklinde bunun hasfedilmesi çok mânidardır.) Bütün bunları Mao'nun şimdi kabul etmesi methe lâyük görülmektedir, fakat bu cinayetler işlenirken Komünist propagandası, dünyayı, herşeyin yolunda olduğuna ve ayıplanacak hiçbir şey bulunmadığına inandırmağa çalışıyordu. Şimdi doğru oldukları kabul edilen tenkidler o zaman, kötü niyetli iftiralar olarak vasıflandırılmışlardı.

Şimdi veya istikbalde komünistlerin sözlerine daha fazla güvenilebileceğini kim temin edebilir?

Rus Komünist Devletinin tarihinde de zaman zaman buna benzer yumuşama safhaları olmuştur. Bu devrelerde tenkid müsamaha ile karşılanmış veya tenkidler yapılması istenmiştir. Fakat bundan istifade etmeğe kalkanlar, bu muvakkat yumuşama devri sona erip rejim tekrar şiddete avdet ettiği zaman cezalarını çekmişlerdir. Müsamaha devresinde söyledikleri dikkatle hatırlanmıştı. En ileri gidenler kendilerini Sibirya'da bulmuşlar veya daha ağır cezalara çarptırılmışlardı.

Çin ıslah hareketinin mahiyeti neticelerinden belli olacaktır. Çin halkı harice seyahat etmekte tamamiyle serbest oldukları zaman, yabancılar Çin'de istedikleri yere gidebildikleri zaman, düşünce, ifade ve siyasî hareket hürriyetleri Çin'de kendilerinin gösterdikleri zaman yeni bir hürriyet rejiminin doğmasına sevinmenin zamanı gelmiş olacaktır.

Murat insandan, takdir Allahtan tâbirinin değiştirerek murat Komünist Partisinden takdir askeri teşkilâtın diyebiliriz. Çin Hükümetinin, sonradan kendisinin de kontrol edemeyeceği bir hareketi başlatmış olması az da olsa ihtimal dahilindedir. Eğer böyle birşey olursa tarih, son derece ilgi çekici sürprizlerle dolu olacak şekilde bir gelişme kaydedebilir.

Çin Komünist Partisi ne yaptığını bilemeyecek bir duruma düşmüştür. Eğer ıslah hareketini ansızın durdurursa istenilen neticeleri elde etmiyebilir. Fakat eğer çok ileri gitmesine müsaade ederse Çin halkının ruhunda yatan hürriyet aşkı yeniden canlanabilir. O zaman Çin, geçen yıl Polonya ve Macaristan'da meydana gelen cinsten hâdiselere sahne olabilir. Bu meydana geldiği takdirde ise ıslah hareketi yeni bir çağın başlangıcı olabilir.

(L. P. S. Bülteninden)

Hindistân ve Pakistan

Londra'nın Times Gazetesi, 12 Ağustos sayısında Hindistan bağımsızlığın ilk devresini tahlil edici bir başyazı yayınlamıştır.

Aynı devre zarfında Hindistanla Pakistan'ın kaydettiği ilerlemeleri söz konusu eden yazar şöyle demektedir: "Nehru'nun liderliğiyle Hindistan büyük ilerlemeler kaydetmiş ve Kongre Partisi memlekete amaç birliği ve İngiliz hâkimiyetinden tevarüs edilen sağlam bir idare sistemi sağlamıştır. İki genel seçim yapılmış, ikisinde de Kongre Partisinin üstünlüğü devam etmiştir. İkinci kuvvetli bir parti ve hükümet arzuya şayandır ve ergeç bu arzu gerçekleşecektir. Gine de Nehru'ya borçlu olan ilk devredeki birlik memleketin kalınması için son derece faydalı olmuştur.

Daha sonra Pakistan'ın durumuna temas eden yazar diyor ki: "Bazı gayretler gösterilmekle birlikte, henüz genel seçimler yapılmış değildir." Pakistanın coğrafi bölüntüsü ekonomik güçlükleri büsbütün arttırmakta olduğunu belirttiğinden sonra sözlerine şöyle devam etmektedir: "Bazı gelişmeler kaydedilmiş olmakla birlikte, sıkıntılar devam etmektedir. Hindistanın geleceğini plânlanmış olmasına mukabil, Pakistan henüz olgunlaşmamış olan milliyet şuurunun eşiginde oyalanmaktadır."

H. B. S.

1957 yılı çekilişlerinde

- ✓ EVLER
- ✓ APARTIMAN
- DAİRELERİ
- ✓ ZENGİN PARA
- İKRAMİYELERİ

veriyot!

100 Liralık bir hesap 1957 yılında
size saadet getirebilir.

**TÜRKİYE KREDİ
BANKASI**

Kültür ve Sanat

Bunaltı Gerçeği

Demir ÖZLÜ

Yaşlılar, erginlik çağında olanlar gençleri sebebsiz bir isyan içinde görüyorlar. Onları toplumca kabul edilmiş bütün değerleri küçümsemekle, doğru bilineni kuşkuyla karşılamakla, inançlarını yitirmiş olmakla suçluyorlar. Bu isyan, bu inançsızlık - bana göre başka anlamda bir inanç, filozofça bir isyan - okuyan, aklının kuşkucu yönünü yeni olayların sonucu ortaya çıkan yeni insanca değerleri tanımaya açık tutan gençlerin isyanı. Neye karşı isyan bu? Kişiyi artık mutlu yapmayan hazzır düşüncelere, kuruluşlara, eskimiş, içi bepsiz midir? Sırf farklı, değişik olmak özentsinden mi doğuyor, salt bir kararsızlığın, boşluğun, insanca değerlerini yitirmiş olmanın sonucu mu? Yalnız yıkmayı gaye edinmiş bir davranış mı? Sanmıyorum. Bugün isyan içinde bulunanlar yarın yitkilerinin yerine yenisini koyacaklar. Gerçekten bir isyan içindeyiz. Bu isyan toplumun değer yargılarına, ahlak anlayışına, uyuşturucu iyimserliğine, hazır düşüncelerine, objektif sorunlar uğruna beşeri sorunların unutulmasına, aradan çıkarılmasına karşı. Her şeyden önce düşünün bilinç vaaz dinlemek değil, bilmek istiyor artık.

Şimdi yanıtlanması gereken bir soru var: Bu isyan yeni yetişenleri bütün değerleri tanımamaya, giderek koyu bir bencilliğe, ahlaki bir düşkünlüğe mi sürükleyecek? Yoksa yeni bazı üstün değerler, herkesçe kabul edilen yeni bir inançlar düzeni halinde yerleşecek mi? Bu soruya karşılık aramadan önce isyanın nedenlerini araştırmak gerekiyor.

Bu kriz batının teşhisini yapmaya çoktan başladığı bir hastalık. Bu durumu idrâk eden sanatçısı hastahğı teşhise, düşünürü yeni yollar göstermeye kalkmış? Auguste Comte bu isyanı batı dünyasının hastahğı diye adlandırıyor. Ona göre bu bir sancıdır: Dine ve metafiziğe dayanan bir toplum düzeninden bilime dayanan bir toplum düzenine geçmenin sancısı. Hastahğı çare bulmaya gelince Comte bu geçiş devrini çabucak atlatmayı, çok hızla ilerlemeyi sağlar veriyor. Sonunda yetişen nesiller "gelecek büyük dünya, düşününe bağlanıyorlar, yeni toplum düzenleri: faşizm ve Rus komonizmi doğuyor. Hayali bir gelecek uğruna şimdi feda ediliyor; henüz doğmamış insanların yaşama şartları iyi olsun diye yaşayan insanlar öldürülüyor, objektif sorunlar uğruna beşeri sorunlar unutuluyor. Kütleler iktisadi buhrana, ihti-

lâle savaşa götürülüyor. Aşılana kişi de politikacı oluyor.

Gerçekten günümüz insanı bir bunaltı içindedir. Birinci Dünya Savaşı denemesi onu mutlu yapmadı. Ardından mutsuz insanın düşüğü boşluk, hiçlik duygusu geldi. Değerlerini, inançlarını, sorumluluklarını, bağlarını, iyilik duygusunu yitirmek tehlikesiyle karşı karşıya geliyor; hattâ zaman zaman yitiriyor. Ardından İkinci Dünya Savaşı denemesi insanı korkunç bir bunalım ve kuşku içine atıyor. Akıldan, bilimden bile kuşulanacak kadar. Bu günün düşünün insanı toplumun değer diye önüne sürdüklerini kabullenemez artık. O bir bunalım ve isyan içindedir. Mekanik aklın, makinenin denemeleri onu ezmiş, kendi kendisiyle bir başına, inançsız, hiçlik duygusuna iyice yakın bir yere bırakmıştır. Bazıları bu isyandan, hazırca öne sürülen düşünceleri ileri itmekten ürktüyorlar. Bunlar hazır düşüncelere sarılan, objektif sorunlar uğruna insanî sorunları unutan, öteye, asıl savaşı - kişinin kendi kendisiyle savaşı - ortasına gitmekten korkan kişilerdir. Yolu savaştan, hiçlik duygusundan, yitmek tehlikesinden geçen bir davranış seçmektense, kişiyi feda edip, o düşünlere sarılmayı kolay, üstün buluyorlar. Bu yeni bir aldanişa sürüklenmektir. Gerçek ve doğru olan, geçmişin bize kadar getirdiği içi boş düşüncelere sarılmak değil, yerine hemen yenisini koymak mümkün olmasa bile, hazır, aldatici yıkmaktır. Gerçek olan isyandır. Çünkü bu isyan tarihi bir zorunluğun sonucudur. Değişiklik yaratacaktır. Giderek olumlu sonuçlara bağlanmalı, yeni bir inançlar düzeni kurulmalıdır. Yıkılanın yerine yenisini koymak mümkün olmasa bile inkâr gereklidir.

Bu isyan tarihi bir zorunluluğun sonucudur, diyorum. Camus, medeniyetlerin iki safha geçirdiklerini söylüyor. Biri din safhasıdır. İnsanlar dünya ile, kendileriyle, gelecekleriyle ilgili bütün sorunları mitos ile uzlaştırıyorlar. Varlıklarına, sorumluluklarına, bağlarına, ilgilerine, ahlaklarına ait her sorunun karşılığını dinde bulurlar. Din insana, varlığa, insanların toplumsal ilgilerine ait bütün sorunların karşılığını vermiştir. Dinin verdiği bu karşılıklar değişmez, kuşku kabul etmez, olduğu gibi kabul edilir. Bunun ardından isyan safhası geliyor. Bilim ilerliyor. Kuşkudan hareket edilerek tam bilgiye, gerçeğe varmaya çalışılıyor. İnanlardan, dinin kutsal değerlerinin verdiği değişmez karşılıklardan uzaklaşıyor. Düşünen bilinç bunları inkâr ediyor. Böylece inanç değil, kuşku düşünün-

aklın mutluluğu oluyor. Günümüzde yapılmış iki düzen denemesi var: Faşizm ve Rus komonizmi. Bunaltı içindeki insanları düşükleri hiçlik kurtarmak için, şimdiki feda eden, içinde bulunduğu anın değerini inkâr eden, insanı kendi değerini bulup çıkarmaya, kendi kendini kurmaya ve değerli yapmaya bırakmayan, gelecek kuşakların yaşama şartlarını yükseltmek hayaline bağlıyorlar, iktisadi buhranlara, savaflara, yok olmaya sürüküyorlar. Oysa bugünün insanının oluşu da, geleceğin insanınki kadar değerlidir.

Günümüz insanı bir bunaltı içindedir. Politikacıların yaptıkları denemeler onu mutlu yapmadı. Düşünen akıl insanlık için yeni durak noktaları arıyor. Günümüz insanı dünün değer bildiklerini kabul etmiyor. Varlık, sorumluluk, özgürlük, ilgi, düzen, umut kavramlarına yeni anlamlar arıyor. Günümüz insanı o derece boşlukta ki varlığının nedenini araştırdığında bir karşılık bulamıyor. Yalnız olduğunu, eski dünyanın değişmiş değerleri ortasında bir tek olduğunu anlıyor. O, oluş sebebini bulamadığı varlığıyla bir başına, güvensizlik, kararsızlık, boşluk içindedir. Nasıl güven içinde olabilir ki. Herhangi bir politika oyunu, bir bomba onu yok olmaya götürüyor. Özü, varlığının anlamı değişmiştir. Zorunlu bir isyana sürüklenmiştir. Değersizliklerin, umutsuzlukların ortasında, bütün tarihin ve içinde bulunduğu toplumun kendisine hiçbir zaman veremeyeceği değerleri, sorumlulukları bir başına kazanacaktır. Bir yanı boşluğa, hiçliğe, tam umutsuzluğa, kötülüğe açılan bir uçurumun kenar çizgisi üzerindedir. Bir başına seçerek, ahlaki yargılar vererek ve o seçmelerini hep tekrarlıyarak, kendine bir sorum, bir inanç çizgisi çizmeye çalışacaktır. Artık insan varlığının bütün sorumunu kendi üzerine yüklemek zorundadır. Seçmelerinin yükünü yalnız o taşır. İnsanoğlu toplum yaşamasına başladığından bu yana bu denli bir başına, bu denli kendine karşı - dolayısıyla başkalarına karşı sorumlu olmuş mudur? Öyle ki seçtiği kötü bir davranış onu değersizliğin, hiçliğin, yok olmanın suçluluk duygusunun, kuşku karmaşasının içine atıyor.

Bir insan herhangi bir durumu seçtiği ve sonunda birşeyler kazandığı vakit, başkalarının da o durumu seçmelerini ve kazanmalarını ister. Böylece başkalarına da yol göstermekle, örnek olmakla onların da sorunluluğunu yüklenir. Kendi için iyi olan, doğru olan davranışları seçtiği vakit suçluluk duygusu duymaz. Mutluluğa yaklaştığını duyar.

Bir insan herhangi bir düzene, bir değere isyan duygusu duyduğu vakit, o düzenin veya değerinin kendi içinde bir şeye aykırı olduğunu duyar. Bu aykırılık onun varlığının bir parçasıdır. Bilincine varlığı bir doğruyu başkaları içinde kabul etmek ister. Kendinde bulunduğu değerleri başkalarına da geçirmeye çalışır. Böylece başkalarının da kuruluşlarından, kendi geçirdiği doğrulardan, inançlardan gelen sorumluluğu da yüklenmiş olur. Günümüz insanı dayanışmaya, her türlü beraberliğe ne kadar muhtaç.

Yazarın da davranışı böyle, Hiçliğe,

boşluğa, anlamsızlığa karşı. Varlığa bir nedenden bulmaya, hoşlukları doldurmaya, anlamsızlıkları anlamlı yapmaya çalışacak. İnsanoğlunu tutsak eden değersizliklerden, kötü isteklerden, tutkuların kurtarmak sorumluluğunu yükleniyor. Bu ödevini doğruca yapabilmesi için bilincinde insanoğlunu yeniden yanıtacak hiçbir ön-yargıya yer vermemesi, gerek. İnsanoğlu inançsızlığın, kopmuşluğun ortasına yuvarlanmışsa onu en gerçek haliyle atlatmalıdır. Hastalığı böylece teşhis edecek.

Günümüz insanı bir isyan içindedir. İnkâr ettiği değerlerin yerine yenisini, anlamlısını koyabilmesi için onu ne büyük düne ne de gelecek mutlu yarına bağlamak gerek. Bu farazi düşüncelere bağlanmak insana yeni gerçek hiçbir değer kazandırmıyor; öte yanda içinde bulacağı değerleri ortaya çıkarmasını, yaşamasını anlamlı yapmasını önüyor. İnsan bir başınadır. Bir başına kuracağı değerlerle kendini kurtaracak. O kendi ahlâki değerlerini kurdukça iyi, mutlu olacak. Kendi kendini aldatmaktan kurtulacak. Kendine, başka insanlara karşı duyduğu sorumluluk insanca, namuslu ve gerçek sorumluluk olacak. "İnsanlık umutsuzluğun öte yanında başlar." Kendi kendini aldatmayan, umudunu seçmeleriyle kazanan insan başkalarına hesaplı olmadan iyi niyetle kapılarını açabilir. Bu bunaltının, kuşkunun, güvensizliğin içinde yazarın taşıdığı umut ışığı büyük. Hastalığı teşhis, insanoğlunu tam bir tetkike tutmak onun işi. Kurtuluş yolunu göstermekte düşünürün. Günümüz yazısının acısını bu yönden çekmek doğru. Henüz politikacı çok geriden geliyor.

BİR CEVAP :

Politikadan Korkmak, kaçmak .

Samim KOCAGÖZ

FORUM'un 78 nci sayısında Bay Tektaş Ağaoğlu'nun «Sanatçı ve Politika» başlıklı bir yazısı çıktı: Sanatta bir Sosyal Realizm akımı varmış. Bu akımın dünya edebiyatında gelişmesi, şuymuş; edebiyatımızda gelişmesi buymuş... Amacı, top-

luma faydalı olmakmış. Meselâ: Samim Kocagöz, bu akımın temsilcisi olarak, Sosyal Realizmin gördüğüne uygun, başarılı hikâyeler yazarmış ama bu hikâyelerin sanat bakımından değerleri, sıfırın biraz üstündeymiş. Bukadar başarılı hikâyeleri okuyup bitirince, Bay Ağaoğlu'nun ağzının tadı kaçıyormuş. Halbuki Sait Faik'in, Yaşar Kemal'in hikâyeleri daha tathymış (!).

Benim bu çeşit tartışmalara girmek, yazar -hikâyeci- arkadaşlarla sidik yarıştırmak aklımın köşesine gelmez. Ama hikâyeci olmak, yazar'ım diye ortaya çıkmak iddiasında olan Bay Tektaş Ağaoğlu gibi bir genç, elbette bu çeşit meseleler üzerinde düşünmekte, birtakım mukayeseler yapmakta haklıdır. Bu hal, kendisinin geleceği için ümit vericidir: Öyle ya!.. aklıbaşında her genç, yazı yazmak, sanat yoluna girmek isteyince, bu cesareti kendisinde bulunca, her şeyden önce, tutacağı yolu düşünmek, birtakım ustaların, büyüklerin yaptığını ettiğini gözden geçirmek zorundadır. Kendikendisi hakkında, tutacağı yol için, bir de; bilgilerinden faydalanarak, memleket, dünya, insanları hakkında bir görüşe sahip olmalıdır. Bu da çok zordur. Bay Tektaş Ağaoğlu'nun böyle bir çaba içinde olduğunu görmekte sevindim. Bir genç, bilgilerini yokluyor, ustalarını arıyor; elbette bu gayreti onu kendi kendisini bulmaya götürecektir.

Bay Ağaoğlu ile, mektep sırası kokan, henüz tam anlamı ile hazmedemediği, yeni yeni edindiği belli olan bilgilerini tartışacak değilim. Yazarlara o, numaralar vere vere, yazarlar üzerinde, edebiyat, sanat meseleleri üzerinde düşünme düşünme, günün birinde kişiliğini elbette bulacak. Bir dünya görüşü, memleket kaderi hakkında kendine has birtakım fikirler edinecek. O zaman kendisiyle seve seve tartışırım. Ama yine de ne kendim için, ne de başka yazarlar için numara vermeye kalkışacak değilim. Sanatta, edebiyatta değer ölçüsü, herkese göre değişir. En güzel, en büyük ölçü, zamandır. Öyle bir zaman ki, yazar, kalemini elinden bırakmadıkça ölmedikçe yürürlüğe giremez.

Şimdi bütün bunları bir yana bırakıp, genç arkadaşımın bir korkusundan söz etmek istiyorum. Bu yazıyı da sırf bunun için yazıyorum. Bay Ağaoğlu'nun yazısının

bütününden, bir politikadan korkma, politikadan kaçma havası sezdim. Bu korkma, kaçma, yalnız Bay Tektaş'ta olsaydı, bu yazıyı yine de yazmak istemezdim. Fakat maalesef, son yıllarda genç sanatçılarımızı bir politikadan korkma sızması tuttu. Biliyorum: hemen, politikadan bize ne? Biz sanatçıyız, sanatımıza politika karışmasın.. Karıştıranlar oluyor; öyle de olur ya.. ama sanat, politikadan ağır basmalı.. gibi sözler edecekler. Bu havayı gençlere aşılayan Varlık Dergisidir. «Sanat toplum için de olur ya... sanat tarafı eserin kuvvetli olmalı.. politikaya sanat âlet olmamalı...» gibi terane. Bu kaypak bir telkindir. Gençleri; bırakalım dünya meselelerini; memleket meselelerini düşünmekten alakor. Meselâ: Bay Ağaoğlu'nun içine korku saiar: Sosyal Realizm'ler.. Demir Perdeler.. Ağzımızın tadını kaçıracak memleket gerçekleri ile yüzyüze gelmeler... Ortaya böyle bir korku atıldı mı, memleket gerçekleri ile demir perde birbirine karıştırdı mı, doğrusu ben bile korkarım. Tabana kuvvet. Ama sunu kat'i olarak söyleyeyim: Toplum meselelerini ele alan yazarların, memleket gerçekleri ile uğraşanların, Sosyal Realist sözü, Demir Perde teraneleri ile tartışılması, ürkütölmeye çalışılması, vatanseverlik değildir. Namuslu bir Türk vatandaş, düşünen bir aydın, eli kalem tutan bir yazar olarak, memleketimin gerçekleri kaderi üzerinde düşünmekten beni kimse alakoyamaz. Sanatımda politika varsa, ortaklık kanunlar da var. Yazdığım her kelimenin hesabını vermeye hazırım. Ama bizi susturmak için, «efendim, yaptığı sanat değil ki...» gibi taktikler ortaya atılıyor. Gençler de buna inanıyorlar. İnanırlar inanmazlar; beni ilgilendirmez. Ben.. ben.. diye konuşuyorum, sebebi var:

Sosyal Realist, toplumcu kulpunu taktikleri yazarlara çatmak isteyenler, önce Samim Kocagöz'e çatıyor. Çünkü bu işin başında onu, yazılarında en kuvvetli onu görüyorlar. Daha on yıl önce, Samim Kocagöz'e öncülük, edebiyatımızdaki yeni akımın öncülüğü ünvanını verdiler. Aldık kabul ettik. Bu yolda okadar çok yazılar yazıldı ki.. Bay Ağaoğlu bile toplumcu yazarları düşündünce, aklına hemen Samim geliyor. Eksik olmasın.. Demek bizde iş var (!).

Şimdi bu çeşit tartışmayı da bir yana bırakıyorum. Bay Tektaş Ağaoğlu'na bir sorum var: Pek eskilere gitmiyelim. Fransız ihtilâlinde başhyalım; Hitler Almanyasına gelelim, sonra bir de bizim Hamit devrine bir göz atalım: Bana bir tane, bütün bu devirler içinde politika yapmayan sanatçı, edebiyatçı gösterebilir mi? Hepsi ni bırakalım, Namık Kemal beyi, Şinasi'yi, düşünüp, düşündürüp Bay Tektaş'a cesaret vermek isterim. Üst tarafını, dünya ve memleketimizdeki gelmiş geçmiş edebiyatçıları, memleketlerinden sürülen, mapusdamlarına atılan, yüzlerine tükürülen yazarları, şairleri düşünelim. Diyeceğim, politikasız sanat olmaz. Bir sanatçı ki, insanlar içinde yaşar, insandır. İnsanın üzerinde düşünür, politikacıdır. Ama günlük, idareci politikacı ile karıştırmayalım. İdareci politikacılar, içinde buldukları nizamdan

Ö T E

Yine yollarda yollar vardı o akşam
İstanbul al olmuştu yanıyordu.
Geminin halatları çözüldü birden
Mendil mendil uzaklaştı kara
Gözünde yaş olan ağlıyordu.
Sular susuyordu karanlıklarında
Gecenin bir ucunda gün
Bir ucunda ayrılık vardı.
Karada mendil
Mendilde yaş
Mendillerin yaşlarında acılık vardı.

Cevat ÇAPAN

her zaman memnundurlar, devamını isterler. Bunda da haklıdır, nizamı korumakla mükelleftirler. Bu yüzden her zaman büyük politikacı olan sanatçıya karşıdır. Sanatçılar, politikada her vakit en az elli yıl politikacıların önündedir. Hani toplumcu yazarlar diye birtakım sanatçılara takılan kulp, lâftan ibarettir. Bay Ağaoglu, en bireyci bildiğiniz yazarlar da toplumdur.

Diyeceksiniz ki, iyi, güzel ya, bütün bu sanatçılar, politikacı oldukları halde, iyi, usta yazarlardır. Samim Kocagöz, memleket gerçeklerini, meselelerini iyi ele aldığı halde -zaten diyorsunuz- kötü sanatçı. Peki, kötü sanatçı.. beceremiyor ne yapalım? Kabul ettiğimiz meseleleri iyi bilen, memleket için iyi düşünen bir ağabeyin, kendince yirmi yıllık bir tecrübesi olan bir yazarın nasihatına kulak verin: Sanatçı, her zaman daha iyiyi, daha güzeli, daha doğruyu isteyen bir kişidir. Bu da insan ve toplum üzerine düşünmekle mümkün olur. Politikadan korkarsanız, sevgili yurdumuzu, sevgili vatandaşlarımızı, bu toprağın insanlarını, hattâ kendinizi bile anlatamazsınız. Sanat yapamaz, sanatçı olamazsınız. Memleketin kaderi, insanları üzerindeki korkmadan, hiç olmazsa benim kadar korkmadan düşünebilirsenez, kimbilir, benim yapamadığım sanatı, siz yaparsınız; benden iyi hikâyeci, romancı olursunuz. Sevinirim.

Çelişme Dışta

Hüseyin CÖNTÜRK

FORUM'un 15 Haziran 1957 tarihli sayısında çıkan «Sanatçı ve Politika» adlı yazısında Tektaş Ağaoglu toplumcu gerçekçilik konusunu ele almış. Sık sık ele alınmakla beraber, güçlüğü yüzünden olacak, üzerinde nisbeten az ılerleme yapılan bir konu bu. Ağaoglu'nun yazısında birçok aydınlatıcı düşünceler, ve meselelere yeni bir açıdan bakmaya çalışan inceleyici bir çabanın izleri var. Bununla beraber, Ağaoglu'nun yazısında, Sosyal Realizm çelişmeli bir sanat teorisidir, gibi bizce gerçeğe uymayan bir sonuca varılmış olduğunu görüyoruz ki, bu da onun bu konuda pek ılerliyemediğini göstermiye yetebilir.

Ağaoglu, «Sosyal Realizm» deyimini, çok geniş anlamda da kullanmakta ise de, daha çok Fethi Naçı tipi toplumcu gerçekçilikle Sovyet Rusya ve peyklerinde rastlanan toplumcu gerçekçilik için kullanıyor. Hattâ bu ikisini okadar bir tutuyor ki birinden aldığı misalleri olduğu gibi ötekine uygulamaktan geri kalmıyor. Bu iki tip arasında benzerlikler, ortak nitelikler, ayrılıklar bulunabilir. Fakat bu ikisi üzerinde yeteri kadar inceleme yapılmadan, herbirinin mahiyeti yeteri kadar aydınığa çıkarılmadan her ikisini de içine alacak genellemeler yapmak, bizce, doğru olmaz.

Biz, burada Sovyet Rusya'daki toplumcu gerçekçiliğe, yerleşmiş adıyla, «sosyalist realizm» diyeceğiz. «Sosyal Realizm», «toplumcu gerçekçilik» gibi deyimlerin

kapsama alanı geniş veya belirsiz olduğu için de, F. Naci'nin toplumcu anlayışı ile çevrelenen gerçekçiliğe, «F. Naci tipi toplumcu gerçekçilik» adını vermeyi tercih edeceğiz. Tıpkı onun gibi düşünener varsa onlar da bu tip içine girmiş olacaklardır.

Ağaoglu, «gerçek bir sanat eseri yaratmak için tek şart sanatçının anlattığı yaşamış olmasıdır.» «F. Naci'nin dediği gibi kökünde yaşanmış tecrübe, yaşanmış heyecan olmayınca gerçek bir sanat eseri yaratılmaz» diyor ve böylece F. Naci ve sosyalist realistlerle birleşmiş gibi görünüyor. Öte yandan ise, yukarıdaki sözlerle deyimlenen gerçekçilik anlayışının, F. Naci tipi toplumcu gerçekçilikle sosyalist realizme tabiki halinde (Sosyal Realizme tabiki halinde), bir iç çelişmeye kaynak olduğunu şu aşağıdaki paragrafla öne sürerek bu çelişmeden dolayı Sosyal Realizm teorisinin «gerçek bir sanat teorisi» olamayacağı sonucuna varıyor:

«Sanatçı, çevresinde ıstırap, sefalet ve adaletsizlik görüyor yeniden; ekonomi ve sosyoloji bilimlerinin verileri bütün bunların geçici olduğuna, toplumun daha iyi, daha aydın geleceğe doğru ilerlediğine onu inandırsa bile bir sanatçı olarak bu durumu açıklamaktan, acıyı acı olarak, adaletsizliği daletsizlik olarak göstermekten kendini alamıyor. Bunu yaptığı anda da «gerici» oluyor, politikacının hücumuna, takibine uğruyor ve sonunda, eğer kendi yolunda direnirse, gerçek olarak gördüklerini gerçek değilmiş gibi göstermeye katlanmazsa politikacı tarafından cezalandırılıyor. Sosyal Realizmin iç çelişmesi işte budur.»

Öyle ya, hem yaşanan gerçekleri yazmayı şart tut, hem de bunu yapamama durumuna düş, bu bir çelişme olmaz mı?

İyi ama, Ağaoglu'nun gözünden kaçan bir nokta var. Evet, sosyalist realizm, az çok farklarla, F. Naci ve kendisi gibi, yazarların gerçekleri yaşamaması şart koşuyor. Ama ayrıca, bunları yazarken «idealize» etmesini de şart koşuyor. F. Naci'de böyle bir idealizasyon vardır. İşte bu idealizasyon sayesinde ki gerek sosyalist realizm ve gerekse F. Naci tipi toplumcu gerçekçilikte bir iç çelişmesi başgöstermiyor, tersine, belki de, bu iki tutum daha pekişmiş birer nazariye halini alıyor. Bu nazariyelerin bizdeki klâsik Batı sanat anlayışına göre makbul olup olmaması ise ayrı bir meseledir.

Sosyalist realizmde gerçek, Sovyet gerçeğidir. Yazar halka inmedikçe, halkın hayatını yaşamadıkça bu gerçeği lâyıkıyla anlatamaz. Fakat yazarın görevi sosyalist kurartı (idea) uğruna savaşmak, sosyalist toplumun kurulmasına çalışmak, halkı Komünizm ruhu ile eğitmek olduğundan yazar gerçekleri olduğu gibi değil, olması gerektiği gibi aksettirir. Bunu da «müspet tipler yaratmak», «eyimsen olmak», «bilimin verilerine inanmak» gibi öğretileri kullanarak yapar. Yalnız hatırlamak gerektir ki, sosyalist realizmin öteki öğretilerinde olduğu gibi, bu öğretilerin anlamları, bizim klâsik Batı edebiyatı anlayışında kelimelere verdiğimiz anlamlarla çözümlenmez. Onların dili başka bir dildir.

Rusya'dan sonra peyklere gelim. Peyk

lerde sosyalist realizm nazariyesine uygun hatırı sayılır sayıda yapıtlar verilmesi biraz geçce olmuştur. Peyk yazarlarının çoğu «tenkidçi realizm» (critical realism) ile işe başlamışlardır. Bu, kapitalits toplumdaki, yahut istihale halindeki toplumdaki kötülüklerin ortaya konulmasıdır sadece. Bizde de bunun birçok örneklerini rastlıyoruz. İşte bu tenkidçi safhayı aşip gerçekleri sosyalist ideallerine göre idealize etmek safhasına geçemiyen yazarların cezalandırılması, yola sokulması bahse konu oluyor. Rusya'da olduğu gibi. Yola girmiyen, idealizasyon yapamayanlar, sosyalist realizm katına yükselemiyorlar demektir.

F. Naci'ye gelince, o, idealizasyonu şu cümlelerle anlatıyor: Yazar, diyor, «toplum gerçeklerini devrimci gelişmesi içinde» kavramalı, «eserlerinde gelecek günleri kendinde taşıyan, sonuna kadar gitmeyi gözüne almış insanlar» ı kahraman olarak seçmelidir (İnsan Tükenmez, sayfa 38, 83). memleketimizde Rusya ve Avrupa'da olduğu gibi edebiyata gidış yolu çizecek bir parti bulunmadığından F. Naci'nin idealizasyonu siyasalilikten öteye bir boyut da yükleniyor, nazari ve hayali bir niteliğe bürünüyor. Bu da onun nazariyesine sosyalist realizmde olmyan bir kişisel yön verebiliyor.

Bizim anladığımız kadarı, F. Naci'nin gerçekçilik nazariyesinde Ağaoglu'nun sözünü ettiği iç çelişme yoktur. Olsa olsa ayrıntılara (detaylara) inememe vardır. Bu da onun nazariyesinde hayali niteliğin ağır basmasından ıleri geliyor. Sosyalist realizmde ise bir iç çelişmesinden söz açmak biraz mânasız olur. Çünkü o uygulana gelmektedir, ve hemen bütün ayrıntılarına kadar işlenmiştir. Evet, Ağaoglu'nun hakkı var, yazar Parti tarafından güdülen inançlardan ayrıldığı anda sosyalist realist olmaktan çıkacaktır: «Edebiyatçının görevinin dünyayı değiştirmek olduğuna, dünyanın ekonomi, tarih ve sosyoloji bilimlerinin verilerinin gösterdiği yolda değişeceğine inanan sosyal realist yazar, bu inançlardan ayrıldığı anda sosyal realist olmaktan çıkacak, ayrıldığı zamanca da bir sanatçı olarak, yukarıdaki çelişmeden kurtulamıyacaktır.»

Fakat bu, bir çelişme değildir ki. Çünkü bir kere, içerde kalıp isteği ile Parti yolunca idealize ederek yazan yazarda bir iç çelişmesi olmayacaktır. Parti yolunda gitmeyen yazar ise, sosyalist realizmin iç çelişmesinden dolayı değil, ayrı bir sanat anlayışına malik olduğu için, sosyalist realizmden yana olmayacaktır. Bu ikisi arasında esaslı fark vardır. Bu sebeple, son yıllarda Rusya ve peyklere olduğu gibi İtalya ve Fransa'da da başgösteren anti-Zhdanovist akımların ağır basmasını da, sosyalist realizmin bir iç çelişmesine vermekten çok, Batı anlayışı ile güdümlü sanat anlayışı arasındaki çelişmeye, bir dış çelişmeye, vermek daha uygun olur sanırız.

Kısacası, gerek sosyalist realizm, gerek F. Naci tipi toplumcu gerçekçilik ve gerekse Batı sanat anlayışı, her biri, çıkış noktalarına göre, çelişmesiz birer nazariye halindedir. Fakat ayrı yri mütearifeler üzerine kurulmuş geometriler gibi, herbiri an-

cak bazı alanlarda daha makbul sonuçlar verebilir. Bu bakımdan ele alınca da, biz kendi hesabımıza, bunlardan üçüncüsünün başarı şansını daha yüksek bulmaktayız.

Faydaladığımız ürünler:

«Paris Letter,» yazar O. Todd, Hudson Review, 1957 ilkbahar. The Captive Minde, yazar C. Milosz, 1955 (1953), sayfa 16. The Country of the Blind, G. S. Counts ve N. Lodge, Boston, 1949, sayfa 77-157.

ATAÇ

Erdal ÖZ

"Benim önemim yaşadığım günlerdedir" derdi kendisi. Yaşadığı günler içindeki önemin büyüklüğünü biliyorum. Ne var ki, hepimizi etkileyen bu önem, yanlış anlaşılıyordu, öyle olmasa bile, eksik anlaşılıyordu gibime geliyor. Çoğumuz onu, bütün yazıları gelişmelerle dolu, bir doğru üstünde durmayan, boyuna renk değiştiren, boyuna kelime (tilcik) uydurmaktan eskiye, alışılmış olanı gereksiz yere yıkmaktan başka bir iş yapmayan, hiçbir yan tutmayan, ama yine de ulu bir yazar olarak tanırdık. İşte ölümünden önce de, ölümünden sonra da bunca yazı yazıldı Ataç üstüne. İçlerinde en çok üç, dört yazı Ataç'ı gerçekten anlayan, açıklamaya çalışan yazılardı. Geriye kalanlar, yukarıdaki suç yargının dışına çıkamamıştı. Ölümünden önce yayınladığım bir yazımda ben de Ataç'ı bir yan tutmamakla suçlandırmıştım. Şimdi, elimdeki altı kitabıyla, gazete ve dergilerden kesip topladığım yazılarını yeni baştan okuyunca; o yarımda ne büyük bir yanılığa düştüğümü daha iyi anlıyorum.

Gide için yazdığı o doyumsuz yazısında şöyle diyordu: "Ölmesi bir bakımdan da iyi oldu: Yeniler arasında ona bir tepki uyanmıştı.. Yaşamı gerçek büyüklüğünün kavranılmasına belki de engel oluyordu. Artık ortada değil, öldü, zamanın tutkularından elini ayağını çekti, eseri kişi oğlunun baba - mirasına daha iyi karışabilecek, düşüncelerimizi, benliğimizi daha iyi besleyebilecek. Tohum çürümeli, ölmeli ki bereketli olsun." Ataç'ın kendisi için de böyle olacak gibime geliyor. Öneminin bundan sonra anlaşılıp, ortaya konulacağını sanıyorum. Çünkü; yukarıda da dediğim gibi; Ataç, bir bütün olarak anlaşılmamıştı. Hakkında yazılan yazıların iyicilerinin, ölümünden sonra yazılan yazılar arasında olması da bunu gösteriyor.

Bir büyük devrimin içindeyiz. Atatürk'le başlayan bir devrim. Toplumumuzu, eskimiş, donmuş, duruk bir doğu'dan koparıp ileri, uyanık uygarlığa karıştırmak, katmak için, bizi her yönümüzle batıya yönelten bir devrim. (Bu böyle mi olmalıdır, ne dereceye kadar doğrudur bu

devrim anlayışı? Tartışılabilir. Ben şimdi bunu yapmıyacağım.) Atatürk'ten sonra bu devrim işini en ustaca ve inatla savunan tek adam Ataç'tı dersem, yalan söylemiş olmam sanıyorum. Ataç'ın düşünür ve yazar kişiliğinin çekirdeğini bence burada aramak gerekir. Büyük bir devrimciydi Ataç. "Ne demektir devrim? Bir toplumun görüşünü, düşünüşünü, yaşayışını değiştirmesi demektir. Bir toplumun görüşü, düşünüşü, yaşayışını değiştince, yasaları, töreleri, yazısı, dili de değişmez mi? Onlar da yeni görüşe, yeni düşünüşe, yeni yaşayışa uymak eğilimini göstermez mi?" İşte Ataç, hep bu değişimi savundu durdu. "Bizim devrim dediğimiz hareketin amacı bu ülkeyi batı ülkelerine benzetmektir" diyor ve aydınlarımızdan şöyle yakınıyordu: "Bu ülkede fransızca, almanca, ingilizce öğrenenler bize ancak batı dünyasının özlemine getirebildiler, bizde dıştan batılılara benzemek hevesini uyandırdılar. Bugün artık o özlemlerle, o hevesle yetinmiyoruz, dilediğimiz batı dünyasına benzemek değil, batı dünyasından olmaktır." Ataç'ın ilkesi buydu işte. Devrimi de bütün olarak ele alır, bölünmesini istemezdi. İlimli bir devrimciliğe karşıydı. "Bu ülkede Batı uygarlığının üstünlüğünü anlamış, bunun için de o uygarlığın gereklerini yaymaya çalışan kimseler var, en aşağı yüz, yüzelli yıldan beri. Ne yapabildiler? Getirebildiler mi batı uygarlığını? Hayır, onlar da ilimli olmağa kalktılar" diyor. "Bütün başarısızlıklar ilimlilerin yüzündendir. Devrimin ilimlisi mi olurmuş?" Doğu ile Batıyı canlarının dilediği kadar alıp karıştıranlara da karşı durdu hep: "Bir yandan doğu uygarlığı sürüp gidecek, bir yandan da batı uygarlığı gelecek. Hani birtakım eğlence yerleri var, bir köşede ince saz, öteki köşede alafranga çalgı, iyice bir düşünün: O eğlence yerlerinde birbirine uymaz o iki türlü çalgının sesleri ortada birbirine karışınca ne kötü oluyor" diyordu.

Batıyı iyi incelemişti, iyi bilirdi: "Bugünkü batı acunu, batı uygarlığı yüzyılların ürünüdür, birdenbire doğuvermiş, açılvermiş değildir. Bugünkü Avrupa uygarlığında bütün o geçmiş, çok eski yüzyılların damgası, yankıları vardır. Biz işte o damgayı görmüyoruz, o yankıları duymuyoruz. Bunun için de bütünü ile kavrayamıyoruz o uygarlığı. Öğreniyoruz Batı acununun bilgilerini, bilimlerini, gene de o bilgiler, bilimler sanki dışımızda kalıyor, sınıyor içimize. O bilgileri, bilimlerini ediniyoruz da onları bulan, geliştiren soluğu edinemiyoruz. Bizi doğulu eden bir geçmiş, bir gelenek olduğu gibi batılı da batılı eden bir geçmiş, bir gelenek olduğunu düşünmüyoruz. İş batı kafasını, Avrupalı kafasını edinmekte." Bunun için de akılcı bir yöntemi, gerekli buluyor. Batının aydın ve düşünürlerinin akılcılığını uzun uzun anlatıyor, eskiye, geleneğe bağlı kalanlarının bile bizdeki gibi nakilci değil, akılcı olduklarını söylüyor. Atatürk devriminin özünün de akılcılık olduğunu, ama bizdeki aydınların nakilcilikten öteye geçemediğini bildiriyor.

Ataç'ın akılcılığı da "Batılı olmak" ilkesinin bir ucudur. "İnanmak değildir gerekli olan, inanmak değildir güzel olan, gerekli olan, doğruyu bulup, içimize sindirip, ona inanmaktır. İnanmak, kişi oğluna yakışan şu güzel inanmak, korkularımızın doğurduğu, ya bir ölen umudumuzun aşılacağı doğrulara değil, düşüncemizin bulduğu, benimsediği, incelemesinden geçirip de gerçekten kandiği doğrulara inanmaktır" der. Akıl, en üstün güç, batılı olmak için biricik yol olarak alır: "Hayır, kişi oğlunun usundan üstün bir güç yoktur. Kişi oğlu ne yapmışsa, ne kurmuşsa hepsini yalnız usü ile yapmış, yalnız usü ile kurmuştur" der.

Hep, batılı olmak için savaşırdı. Duyguyu değil düşünceyi, sevmeyi değil beğenmeyi savunurdu. Düşüncenin, duygularımızı da seçmesi, yetiştirmesi, eğitmesi gerektiğini savunurdu. Aşırıydı, çünkü devrimciydi; bu yüzden duyguyu yadsıdığı da olmuştur. Bence bu, onun bir gelişmesi ya da bilgisizliği değil de aşırılığının, yapıcılığının bir sonucuydu. Evet, yapıcıydı, bu yüzden de yıkıcıydı, yıkmadan yapılmayacağına inanırdı. Doğu kafasını yıkıp, batı kafasını kurmaya verdi bütün çabasını, koca bir geçmiş, ürünleriyle yıkmaya çalıştı. Çok iyi bildiğine inandığım Di van Şiirini, halk şiirini yıkmaya çalıştı. Ama hep o büyük amacı uğruna yaptı bunları.

Batılı olmak, içinde bulunduğumuz "çökmüş bir uygarlığın yetiştirdiği kişiler" olmaktan artık kurtulmak için, önce batıyı bugünkü durumuna getiren yolları inceledi: "Gidiyoruz batıya doğru. Bir kez çıkmışız yola, kimse durduramaz artık. Peki ya hangi batıya? Bugünkü batıya gitmekle iş bitmez, gerçekten, şöyle içinden anlayıp benimsiyemeyiz bugünkü batı uygarlığını, bütün geçişini incelemek, öğrenmek, kavramak gerekir" derdi. Batılı olmamızı önleyen, geciktiren nedenleri, bir suç olarak, aklımızın azlığında değil, eğitimimizin eksikliğinde, bozukluğunda bulurdu: "Bizim eğitimimiz Avrupa ülkelerindeki eğitime benzemiyor da bizim aklımız onun için Avrupalıların akli gibi olmuyor" der, bu yüzden de okullarımızda Yunanca - Latince öğretilmesini isterdi: "İş batı kafasını, Avrupalı kafasını edinmekte. Avrupalılar bugünkü kafaya, bugünkü medeniyete, bugünkü düşünceye Yunanca - Latinceyi öğrenerek ermişler, eğitimlerinin temeli o diller olmuş. Demek büyük bir güç var o dillerde" diye de bu düşüncesi, aşırı oluşundan gelirdi. Bilirdi bugün okullarımızda Yunanca, Latince öğretilmeyeceğini, bilirdi ama savunurdu, savunması da gerekliydi; çünkü aşırıydı, çünkü devrimciydi, çünkü bütün yönlerini batılı olmaya yöneltmişti. Bu yüzden, zorunlu olarak, başka bir yola, Öztürkçe yoluna döndü. On, onbeş yıldır "Öztürkçecilik" akımını yarattı, yürüttü, geliştirdi, yaydı. "Erken olsun, geç olsun, giriştim dil işine" der. "Ahklar, benim şu, bu buyurdu diye, şuna, buna yaranmak için öztürkçeye özendiğimi

sanırlar. Oysaki ben, öztürkçe için nice kazançları teptim, rahatımı kaçırdım, üzdüm kendimi, adımlı deliye çıkarttım. Öztürkçeye özenişim de duygularımın etkisiyle değildir. Latince, Yunanca öğretilmeyen bir ülkede tek doğru yolun, tek usul (aklı) yolun öz-dille gitmek olduğunu düşünceyle anladım da onun için o yolu tuttum." der. Ataç'ı "Uydurma dil" yapıyorsun diye suçlayanlar çok oldu. Adı gerçekten deliye çıktı. Daha nelere çıkmadı. Yine de yılmadı O. Bilinen, inanılan bir doğrunun, sonu neye varırsa varsın, yiğitçe savunulmasını isterdi. Bu düşüncesinin en yetkin örneği de kendisi oldu. Yılmadan, yıllarca didişti, uğraştı, yazdı. "Oysa ki ben öztürkçe için nice kazançları teptim" diyor. Doğrudur. Türkçemizin bu en usta yazarı, bu ideolojisi uğruna, nice doyumuz Türkçe yazı örneklerini bile tepti, tatsız tuzsuz bir Türkçeye düştü, ama böylece edebiyat tarihimize, sadece "Türkçeyi en güzel, en iyi yazan kişi" olarak değil, ayrıca "Türkçeyi kuran kişi" olarak da geçecektir. Onu, dilimize saygısızlıkla suçlayanlar çoktur. Ahkları, Oysa onun en büyük saygısı dilimize olmuştur. Heride, aramızdan onun gibi güçlükleri çıkacak mı, bilmem orasını ama şimdiye kadar hiçbirimiz onun kadar saygılı olamadık dilimize.

Her insanın en iyi, kendi ana diliyle düşündüğü açıktır. Düşünce bir dil işidir. Ataç, "Anlıyarak öğrenmek, kullandığımız kelimelerin köklerini öğrenmekle başlar" diyor. Köklerini bilmeden bellediğimiz Arapça, Farsça ve öteki yabancı kelimeleri anlayamayacağımızı söyler, Batıyı bu yüzden üstün görür, batıyı bu yüzden isterdi. Öztürkçecilik, Ataç'ın bizi Batının çizgisine ulaştırmak için denediği ikinci ve asıl yoldur. "Bak XVI. Yüzyıl Fransız ozanlarına, yazarlarına, bak Ronsard'a, Du Bellay'e, Amyot'ya, Montaigne'e Rabelais'ye. Yıgımsılar ortaya yeni ilcikleri, hepsini denemişler, kimi tutmuş kimi tutmamış" derdi. Dilin böyle kurulacağına inanmıştı. Çoğumuzu da inandırdı. Bovuna kelime (kendi deyimiyile ilcik) uydurdu. Uydurduğu kelimeyi beğenmezdi çoğu kere, yenisini, daha iyisini buluncaya kadar da kullanırdı onu, dönmezdi eskisine. "Devrim yolundan dönmeye gelmez" derdi. Dönmedi de.

Onun yazılarını karşılaştıranlar, onu hep gelişmelerle dolu bulurlardı. Bir yazısında divan şiirini yerin dibine batıran Ataç'la divan şiirini göklere çıkaran Ataç'ı birbirleriyle uyuşturamazlar, onu gelişmelerle dolu bir düşünce küpü olarak suçlarırdı. Haksızlık ederlerdi bence. Gide için: "Hayatını bitmez bir savaş içinde geçirdi, kendi kendisiyle dahi çarpıştı" diyor Ataç. Bu yargı kendisi için de doğrudur. Gerçekten Ataç, yetiştiği düşünce çevresiyle, Divan şiirini, Alaturka müziği seven bir Ataç'tı. O çevrenin, o şiirin, o müziğin, o geleneğin içinden çıkıp gelmişti. Onlarsız edemezdi. Ama devrimci Ataç, düşüncesiyle, bunca sevdiği eskiyi kesip atmak karnasına varmıştı. Batı çizgisine varmıştı. Onları beğenmezdi. Bu onun ikiliğidir. Bu ikiliğini saklamazdı. Yalan atmaktan kaçınmak için bu ikiliği saklamazdı. Açıkça söylerdi. Çünkü büyük bir Batılı olmuş büyük bir doğuluydu. Bunu bir gelişme ola-

rak görüp Ataç'ı vurmağa kalkmak haksızlık olur bence. "Duygularıyla düşüncelerim arasında bir ayrılık, bir uyumsuzluk var. Ne yapayım? Devrim çağlarında öyle olur. Bizler, bugün ben yaşta olanlar, o şiirlerle, saz ezgileriyle yetiştik, içimize onlar işledi, gözlerimizi içimize çevirince onları görüyoruz" diyor. Sonra da şöyle bitiriyor: "Biz onların atılması, unutulması gerektiğini düşünceyle kavradık." İşte bu, onun bir inanış adına kendi kendisiyle yaptığı savaştır, iç savaşıdır, düşüncelerinin utkusıyla biten büyük savaşıdır. Biz bu savaşı onun gibi yapamıyorsak, bu, bizim, onun kadar büyük doğulu ve büyük batılı olmadığımızı gösterir.

Ataç'ın tek suçu, bir devrim çağında gelmesidir. Devrim geçiren bir toplum adına büyük bir kazançtır bu, ama Ataç'ın kendi kişiliği adına büyük bir şanssızlık örneğidir. Bu durum, onu, toplumla olduğu kadar, kendisiyle de kavgalı bir duruma sokmuştu. Erincini yitirmişti, bilerek, isteyerek yitirmişti: "Erinç içinde değiliz biz" diyor, "erinç içinde olmağı da aramıyoruz, dilemiyoruz. Fakat durmadan çarpışıyoruz kendi kendimizle, savaşıyoruz, düşüncelerimizle duygularımızı yenmeğe, duygularımızı susturmağa çalışıyoruz." İşte bu, Ataç'ın en büyük başarısıdır. Onu suçlar-ken, biraz da kendimizi onun yerine koymamız gerekir.

Yukarıda, Ataç'ın "batılı olmak" ilkesinin bir ucu olarak akılcılığını söylemiştim. Bu akılcılığı, kuşku ile kullanması, onu daha bir batılı kılar bence. Hep doğruların izindeydi. Bu yüzden de düşüncesini sınırlamak istemezdi. "Düşüncemizi kendi haline bırakmalıyız, değişecekse değişsin; değiştiğinin farkına varmadan değişsin" derdi. Tek bir doğruya saptanmazdı. Karşıt düşüncelere de bir doğruluk payı verirdi. Bu, onun batıdan gelen özgür-

lük anlayışının bir sonucuydu. Saplantılardan tiksiniirdi. Bu da batılıca düşünmenin bir yöntemiymiş onun için, düşünce özgürlüğüydü, bunsuz hiç bir şeyin gerçekleşeceğine inanmazdı. Yoksa bunlar, Ataç'ın hiçbir doğruya, hiçbir düşünceye bağlanmadığını göstermez. O bütünüyle bir doğrudu, bütün kişiliğini bir büyük doğruyla, batılı olmak doğrusuyla sağlamıştı. Onu, bir yan tutmamakla suçlamak bir suçtur bence. Çünkü büyük bir yan tutmuş, büyük bir kişi olduğu ortada.

Büyük bir edebiyat kuşağını o besledi, o yetiştirdi, o eleştirdi. Onun eleştirmeciliğini küçümsememeliyiz. En güzel denemelerinin yanında, o kuşağın eserlerini, bir batılı kafasıyla ilk ve en güzel o eleştirdi. Günümüz için eleştirmeciliği belki eskimişti, ama devrimciliği hep büyük ve en yeni kaldı. Günümüz edebiyatının biraz gerisinde kalmıştı. Son Sait Faik Armağanının yargıcılar kurulundaydı, oy'unu Necati Cumahya vermekle, artık eskidiğini gösterdi, ama gerçekten eskimişti de ondan, yoksa dostluk kaygısıyla böyle oy kullandığını aklımın ucundan bile geçirmem. Son zamanlarda eskidiğini anlamış, yetiştirdiği kuşaktan bıkmıştı. Daha yeniye bir gereksinme olduğunu sezmişti. Oktay Rifat'ın son şiirlerini savunmaya kalkması, bence onun yine o tükenmek bilmeyen yenileşme düşüncesinin bir belirtisiydi.

Bütün kızanlara aldırmadan, «devrik tümce» yi konuşma dilinden yazı diline aktaran bu büyük tartışma adamı ölmeseydi belki son kuşağı da yönetecekti, bilmiyorum, ama bu çok "kendi kendisi" olan adam, ölümüyle büyük bir boşluk bıraktı ardında. Ama bizlere de geniş bir yol bıraktı. Az şey değil. Belki o bizler için bir dengeydi. Dengesiz gibiyiz şimdi Daha yıllarca, çıkmış ve çıkacak kitapları elimizden düşmeyecek sanıyorum.

T. C. Ziraat Bankası

Yurt içinde 538 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirleriyle sayın müşterilerinin emrindedir

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları

1957 ikramiye tutarı

2.000.000 Liradır

Bu zengin plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri bulunmaktadır.

daima emrinize amadedir

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter:
Orhan BALI

İdarehane: Büyük Han, No. 55
Yenişehir - Ankara

Tel: 27531

Haberleşme Adresi:
Posta Kutusu 131 - Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer:
Ayyıldız Matbaası — Denizciler
Caddesi, Saka Han, alt kat
Tel: 17507 — Ankara

Motörlü vesait kullananlar BP servis istasyonlarında geniş imkânlarla malik ve cihanşümül şöhreti olan bir şirketin dünyaca tanınmış mâmullerinden ve servisinden faydalanabilirler.

Arabanızdan daha iyi randıman almak için

BP Energol
"Visco-Static"

—her mevsime uygun
motor yağı, aşınmayı
%80'e kadar azaltır

BP Energol

—5 defa rafine edilmiş
motor yağı

BP Benzini

—daha tatlı, daha yüksek
randıman sağlar

Yeşil Sarı

BP şildi British Petroleum Company Limited'in
cihanşümül teşkilâtının timsalidir